

KUR'ÂN'DA GEÇMİŞ PEYGAMBERLERE ÂTFEDİLEN MUCİZELERİN OLAĞANÜSTÜLÜK ÖZELLİĞİ AÇISINDAN TAHLİLİ ANALYSIS OF MIRACLES ATTRIBUTED TO PAST PROPHETS IN TERMS OF EXTRAODINARITY

Geliş Tarihi: 25.12.2020 Kabul Tarihi: 06.08.2021

✉ ALİ BAKKAL

PROF. DR.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

orcid.org/0000-0003-4948-2736

alibakkal52@gmail.com

ÖZ

Kur'an'ın birçok âyetinde Yüce Allah peygamberlerine genel ifadelerle çeşitli mucizeler verdiğini veya onların çeşitli mucizelerle geldiğini beyan etmiştir. Bu ifadelerle göre bütün peygamberlere mucize verildiği anlaşılmaktadır. Kur'an'da yirmi beş peygamberin adı zikredilmiştir. Her peygambere mucize verildiği beyan edilmekle birlikte Kur'an'da İdris, Lût, Hârûn, Zülkifl, İlyas ve Elyesa peygamberlere verilen herhangi bir mucizeden bahsedilmemektedir. Buna mukabil Mûsâ, Dâvûd, Süleyman, İsâ peygamberlere çeşitli mucizeler verildiği belirtilmiş ve bunlar hakkında bilgi verilmiştir. Bu peygamberlere verilen mucizelerin çokluğu sebebiyle bunlara verilen mucizeler makalemizde sadece isim olarak belirtilmiş, ayrıntıları başka çalışmalara havale edilmiştir. Hz. Peygamber'le ilgili durum da yaklaşık olarak böyledir. Bu sebeple makalemizde bu iki kısmın dışında kalan peygamberlerin mucizeleri incelenmiştir. Bu makalenin amacı bu iki kesimin dışında kalan peygamberler hakkında Kur'an'da olağanüstü gibi görünen olayları gözden geçirip, mucizenin yapısı ve gayesi bakımından bunların hangi kısma dahil olduklarını, özellikle hangilerinin tabiat kanunlarını yarıcı (hâriku't-tabîa) nitelikte olduklarını tespit etmektir. Bu tespiti yaparken ölçümüz Kur'an'ın beyan özelliği olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Peygamber, Nübüvvet, Mucize, Olağanüstü.

ABSTRACT

In many verses of the Quran, the Almighty Allah declared that he gave various miracles to his prophets in general expressions or that they came with various miracles. According to these expressions, it is understood that all prophets were given a miracle. The names of twenty-five prophets are mentioned in the Qur'an. Although it is declared that every prophet was given a miracle, there is no mention of any miracle given to the prophets Idris, Lot, Hârûn, Zulkifl, Ilyas and Elyesa in the Qur'an. On the other hand, it is stated that various miracles were given to the prophets Musa, Dawud, Sulaiman, and Isa, and some information were provided about them. Due to the multitude of miracles given to these prophets, the miracles given to them were only mentioned as names in our article, and their details were referred to other studies. The situation regarding the Prophet is approximately the same. For this reason, the miracles of the prophets other than these two parts have been examined in our article. The purpose of this article is to review the events that seem extraordinary in the Qur'an about the prophets outside these two sections, in which part they belong in terms of the nature and purpose of the miracle, especially to determine which ones are capable of breaking the laws of nature (harik al-tabia). While making this determination, our measure is the declaration feature of the Quran.

Keywords: Tafsir, Prophet, Prophethood, Miracle, Extraordinary.

ANALYSIS OF MIRACLES ATTRIBUTED TO PAST PROPHETS IN TERMS OF EXTRAODINARITY

SUMMARY

The aim is to analyze miracles told in the Qur'an with prophets before Hz Muhammad. The style of the Qur'an and understanding mode of glossators were primary perspectives. Sixty-one events were recognized to have some kind of extraordinary nature, which could be studied in five categories:

1. Sensual miracles: Fire burning Habil's sacrifice, the camel of prophet Sâlih, fire which cannot burn prophet Ibrahim, the flight of four birds, which were first cut in pieces and distributed to various mountains, to the prophet Ibrahim, when he called them come to him, the Prophet Ibrahim's knife becoming blunt when he wanted to offer his son Ismael to Allah (swt) as a qurbani, Prophet Yaqub's smelling of his son when Yûsuf's brothers left Egypt, Yaqub's blind eyes' starting to see after he rubbed Yûsuf's shirt on his face, Musa's seeing Allah as a fire in Tuva, Musa's stick's moving like a snake after he threw it onto the ground upon Allah's (swt) order, the stick's swallowing the magicians' ropes, Musa's hitting his stick onto the ground upon which Allah splitted the Red Sea for him to pass, the emergence of the twelve springs out of a rock after Musa passed the Red Sea and hit his stick to the ground, Musa's hand becoming brilliant white after he put it on his chest which occurred in front of pharaoh and on the place where Allah was seen in the form of fire; plagues, incidents like famine, flood, and locust and frog infestation, and the river Nile turning to blood which were occurred for the people of Egypt, the split Red Sea closing on the pharaoh and his army to drown them all after Musa and his people reached to the land, moving of the mount Sinai over the sons of Israel, the revival of a murdered person and his identifying his murderer in front of Musa, the disintegration of a mountain after Musa wanted to see Allah, the revelation of the Torah in written form, Prophet Yunus' being saved by a fish, which swallowed him and carried him to a shore safely, the birth of prophet Isa without a father, Isa's speaking when he was a baby in a cradle, a bird made of mud by Isa becoming alive, Isa's healing the blind/paralytic and reviving the dead, the miraculous food sent down from the heaven for the apostles of Isa, someone else's being crucified instead of Isa. All of those are sensual miracles.

2. Miracles of foreseeing: Prophet Yûsuf knew what kind of food

would be served to the prisoners beforehand, when he was a prisoner; he knew who would be killed and who would be left free, he interpreted the dream of the Egyptian king correctly, knew that his father's blind eyes would see again when his shirt touched his father's face, and he also knew what is collected and eaten at people's houses. These foreseen events could be counted as miracles not because of their nature but because they occurred as the prophet told.

3. The events depending upon revelation: Noah's Ark is not extraordinary in nature. Nevertheless, because it was built after the revelation, it could be considered extraordinary. A revelation itself is extraordinary.

4. Miracles of destruction: The flood that hit the tribe of Noah, the furious and violent wind that hit the tribe of Aad, which was attributed to the Prophet Hud, the blast destroyed the tribe of Thamud, which was attributed to prophet Saleh, raining stones that destroyed people of Sodom attributed to prophet Lot, violent sound, shake and torment that destroyed the people of Medyen attributed to prophet Shuayb. Some contemporary glossators are of the opinion that some of these miracles could be explained as ordinary ones. However, it is not possible to categorize all of them as natural events. They are miracles because they were told before occurring.

5. Doubtful events: Allah's teaching Adam the names of everything, Noah's long life (over 950 years), death of Nemrut, Ibrahim's having a child despite his advanced age, the Israelites' being shadowed by clouds, manna and quail sent down to the Israelites, their death due to a lightning strike and resurrection, mountains' and birds' glorifying Allah together with prophet Dawud, his being taught the craft of making armors, Sulaiman's commanding winds, providing Sulaiman a spring of liquid copper, the jinni working for Sulaiman, Allah's teaching the bird language to him, Prophet Ayyub's recovery from illness, prophet Zachariah's having a child at an advanced age from her wife who was suffering from infertility, the ascension of prophet Isa to the heavens, and so forth. The extraordinariness of these events is not clearly understood from the Qur'an, and some of glossators disagree them. However, although they did not occur in a way that violates the laws of nature, it is understood that these events feature some situations beyond normal.

What matters in terms of our study is not to show that each and every event is of an extraordinary nature, but to be able to establish that some of them are indeed extraordinary. It is not possible to explain events such as Musa's wand running like a snake and devouring the possessions of magicians by the laws of nature. That an ordinary stick's devouring the magicians' magic tools can only be explained by miracle. In addition, if we were to consider these as natural events, it would be impossible to explain that Musa showed them for the purpose of proving his prophethood of Musa, albeit at the cost of death.

GİRİŞ

Son dönemde mucize üzerine yapılan bir doktora çalışmasında birçok tanım değerlendirildikten sonra, “nübüvvet iddiasında bulunan zatın, sözlerinin doğruluğuna delil olmak üzere, peygamberliğini ilan ettiği sırada, beşer kudretinin üstünde ve tabiat kanunlarına aykırı olarak meydana getirdiği olaylardır”¹ şeklinde tanımlanmıştır. Mucize tanımları arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte kelâmcılar, “harikulâde/olağanüstü olmasını”² mucizenin temel özelliklerinden birisi olarak görmüşlerdir.

Yüce Allah insanları hidâyete sevk etmek için nice peygamber göndermiş, bunlardan bir kısmının ismini Kur’ân’da zikretmiş, bir kısmından ise hiç söz etmemiştir.³ Kur’ân’da ismini zikrettiği peygamberlerin sayısı yirmi beş

¹ Halil İbrahim Bulut, *Nübüvvetin İspatında Mucize* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2016), 20.

² Bk. Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhız, *H. Muhammed’in Nübüvvetinin Delilleri (Huce-cü’n-nübüvve)*, (metin ve çeviri), çev. İbrahim Halil Erdoğan (Kimlik Yayınları, Kayseri 2017), 96-101; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî, *Kitâbü’l-Tevhîd*, nşr. Fehhullah Huleyfi (İstanbul: Mektebetü’l-İrşâd, 1979), 189; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu’l-usûli’l-hamse* (metin-çeviri), çev. İlyas Çelebi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013) 2/436-437; Ebû’l-Muzaffer Tâhir b. Muhammed el-İsferâyîni, *et-Tebşîru fi’d-dîn ve temyîzü firâkı’n-nâciye ‘ani’l-firâkı’l-hâlikîn*, thk. Kemal Yûsuf el-Havt (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1403/1983), 1/169; İmâmü’l-Harameyn Abdülmelik el-Cüveynî, *İnanç Esasları Kılavuzu: Kitâbü’l-İrşâd*, çev. Adnan Bülent Baloğlu ve dğr., (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 252; Ebû Hâmid el-Gazzâlî, *el-İktisâd fi’l-i’tikâd*, thk. İnsâf Ramazan (Beyrut: Dâru Kuteybe, 2003), 136; Ebu’l-Mu’in Meymûn b. Muhammed en-Nesefti, *Tebşîratü’l-edille fi usûli’l-dîn*, thk. Hüseyin Atay - Şaban Ali Düzgün, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003), 2/38; Fahreddin er-Râzi, *Muḥaṣṣalu eṣkâri’l-mütekadimîn ve’l-müteahḥirîn mine’l-‘ulemâi ve’l-mütekelimîn*, (Kahire: Mektebetü’l-Külliyâti’l-Ezheriyye, ty.), 207; Taftazânî, *Kelâm İlmi ve İslâm Akâidi (Şerhu’l-akâid)*, 2. Baskı, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982), 295.

³ el-Mü’mîn 40/78.

olup bunların isimleri şöyledir: Âdem, İdrîs, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhim, Lût, İsmâil, İshâk, Ya'kub, Yûsuf, Şuayb, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Süleyman, Eyyûb, Zülkifl, Yûnus, İlyas, Elyesa, Zekeriyya, Yahyâ, Îsâ ve Muhammed.

Yüce Allah birçok âyette peygamberlere apaçık mucizeler (beyyînât) verdiğini⁴ veya onların apaçık mucizeler getirdiklerini beyan etmiş;⁵ öte yandan Hz. Peygamber (s.a.s.) de bütün peygamberlere mucize verildiğini belirtmiştir.⁶ Ancak İdrîs, İsmâil, İshâk, Hârûn, Zülkifl, İlyâs, Elyesa' ve Yahyâ peygamberlerin isimleri Kur'ân'da zikredilmiş olsa da bunlara verilen mucizelerden bahsedilmemiştir.⁷

Kendilerine en çok mucize verilen peygamberler Hz. Mûsâ ve Hz. Îsâ'dır. Kur'ân'da Hz. Mûsâ'ya ilişkin yirmi bir, Hz. Îsâ'ya ilişkin dokuz mucizeden söz edilir. Hz. Muhammed'in mucizeler konusunda özel bir durumu vardır. Müşrikler ve Ehl-i kitab kendisinden müteaddit defalar çeşitli mucizeler talep etmiş olmakla birlikte, her seferinde Yüce Allah Hz. Peygamber'e kâfirlerin istedikleri mucizeleri göstermesine imkân tanımamış,⁸ nazarları Kur'ân'a çevirmiştir. Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi Kur'ân'dır. Bunun dışında Kur'ân'da Hz. Peygamber'le ilgili birçok olaydan söz edilmiş olup bunların olağanüstü özelliğe sahip olup olmadıkları tartışmalıdır. Ancak bu çalışmada Hz. Peygamber'in mucizelerini de tahlil etmeyeceğiz. Yine kendileriyle ilgili mucizelerin çokluğu sebebiyle Hz. Mûsâ, Hz. Îsâ, Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'la ilgili mucizelerin sadece neler olduğunu ifade edip bunların olağanüstülük özelliği açısından tahlilini başka çalışmalara bırakacağız.

Mucize konusunda söz söylemek öncelikle mucize olduğu kesin olarak bilinen olaylar üzerinden olacaktır. Dolayısıyla bu durum hangi olayların mucize olduğunun tespitini gerektirmektedir. Bu makalenin amacı da Kur'ân'ın üslup özelliğini esas alarak olağanüstü nitelikli olayları tespit etmektir. Bu tespit yapılırken müfessirlerin mucize olayla ilgili görüşleri incelenecek ve ortak noktalar tespit edilmeye çalışılacaktır.

⁴ en-Nahl 16/44; el-Hadîd 57/25.

⁵ Bk. Âl-i İmrân 3/183; el-A'râf 7/101; et-Tevbe 9/70; Yûnus 10/74; İbrâhîm 14/9; er-Rûm 30/47; Fâtır 35/25; el-Mü'min 40/22, 50, 83. Bu âyetlerde geçen "el-beyyînât" kelimesinin genel olarak "mucize" anlamına geldiği kabul edilmiştir. Bazıları hakkında ise ihtilaf edilmiştir. Ancak önemli bir kısmının sadece "mucize" anlamına geldiği hususunda ittifak olduğunu söyleyebiliriz. Âyetlerin mealini Kuranmealî.com sitesinden takip edip karşılaştırmak mümkündür.

⁶ Buhârî, "İ'tisâm", 1, "Fedâilü'l-Kurân", 1; Müslim, "İmân", 239.

⁷ Osman Karadeniz, *İlim ve Din Açısından Mucize* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1999), 210.

⁸ el-Bakara 2/210; en-Nisâ 4/153; Âl-i İmrân 3/183; el-En'âm 6/7, 8, 37, 109, 111, 124, 158; Yûnus 10/20; Hûd 11/12; er-Ra'd 13/7, 27, 31; el-Hicr 15/7-8; el-İsrâ 17/95; el-İsrâ 17/90, 91, 92, 93; Tâhâ 20/133; el-Enbiyâ 21/5; el-Furkân 25/8, 21; el-Kasas 28/48; el-Ankebût 29/50; Fussilet 41/14; el-Câsiye 45/25; el-Müddessir 74/52.

Yapısı ve mahiyeti bakımından mucizeler hissî/kevnî, haberî ve aklî olmak üzere üç kısma; amacı bakımından da hidâyet/irşat, nusret/müminlere yardım, ikram/peygambere ihsan ve helak/inanmayanların ölümle tecziyesi olmak üzere dört kısma ayrılır. Bu çalışmada ayrıca her mucizenin yapısı ve gayesi bakımından hangi kısma dahil olduğunu da belirleyeceğiz.

1. Hz. Âdem'e Verilen Mucizeler

1.1. Talîm-i Esmâ

“*Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklere gösterip 'Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin' dedi.*”⁹ âyetinde sözü edilen talîm-i esmâ, literal anlam esas alınarak Yüce Allah'ın eşyanın isimlerini halife olarak yarattığı Âdem'e öğretmesi¹⁰ şeklinde anlaşılırsa, bu durum, vahiy kapsamında değerlendirilmesi gereken bir mucize sayılır.

Beydâvî'ye (ö. 685/1286) göre Allah'ın Âdem'e bütün isimleri öğretmesi, ya onda isimlerle ilgili zaruri bilgiyi yaratması veya kalbine o bilgiyi ilkâ etmesi yoluyla olmuştur. Allah Âdem'e eşyanın zatıyla ilgili özelliklerini, isimlerini, ilimlerin asıllarını, sanatların kanunlarını ve bu sanatlarla ilgili aletlerin nasıl olduklarını ilham etmiştir.¹¹ Son dönem tefsirlerinde genellikle Beydâvî'nin görüşüne yakın bir şekilde talîm-i esmâdan maksadın Allah'ın Hz. Âdem'i eşyaya isim verme kabiliyeti ile yarattığı şeklinde yorumlanmıştır.¹² İnsanın tecrübe, muhakeme, akıl yürütme ve sezgi ile her şeyi anlamak, kavramak ve hâkim olmak yeteneğinde yaratıldığı açıktır.¹³ Ancak bu durumda talîm-i esmâ, Yüce Allah'ın sadece Hz. Âdem'e verdiği bir özellik olmayıp bütün insanlara ihsan ettiği fitrî ve tabîî bir özellik olmakta; tabiat kanunlarına aykırılık

⁹ el-Bakara 2/31.

¹⁰ Bu tür yorumlar için bk. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir (Kâhire: Müessesetü'r-Risâle, 1420-2000), 1/184-189; Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an haikâik-ı gavâmiidi't-te'vil*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407), 1/125-126; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahman b. Temâm b. 'Atıyye el-Endelûsî, *el-Muharreru'l-vecîz fi tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1422), 1/119-121; Mustafa Erdem, *Hazreti Âdem* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 142.

¹¹ Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed el- Beydâvî, *Envâru't-tenzil ve esrârü't-te'vil*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşlı (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türîsi'l-'Arabî, 1418), 1/69.

¹² Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 1/309.

Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 1/105.

¹³ Erdem, *Hazreti Âdem*, 144.

vasfını taşımamaktadır.

1.2. Ateşin Kurbanı Yakması

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem eşinin ve ailesinin peygamberiydi. Hz. Âdem'in iki oğlundan bir olan Kâbil kendisinin alması caiz olmayan kızla evlenmek istiyordu. Oysa bu kızla ancak kardeşi Hâbil evlenebiliyordu. Hz. Âdem Kâbil'e o kızla evlenmesinin helal olmadığını, kimin haklı olduğunu ortaya çıkması için ikisinin de Allah'a kurban sunmaları gerektiğini söyledi. Kimin kurbanı kabul edilirse söz konusu kızla evlenmek onun hakkı idi. O dönemde kurbanın kabul edildiğinin göstergesi, gökten inen bir ateşin onu yok etmesiydi. Kabul edilmeyen kurban ise kuşlar ve yırtıcı hayvanlar tarafından yenirdi. Kâbil ziraatla uğraşıyordu ve kurban için tarım ürünlerinin en kötüsünden az bir miktar hazırladı. Hâbil hayvancılıkla meşguldü ve sürüsünün en iyilerinden bir koçu ayırdı. İki kardeş kurbanlarını bir dağın tepesine koydular. Gökten bir ateş inip Hâbil'in kurbanını yaktı, Kâbil'in kurbanına dokunmadı. Bunun üzerine Kâbil öfkelenip kardeşi Hâbil'i öldürdü.¹⁴ Yüce Allah bu olayı hak/gerçek olmakla tavsif etmiştir.¹⁵ Bu olay Hz. Âdem'in bir mucizesidir.

Geçmişte bazı peygamberlere bu tür mucizelerin verildiği Medine döneminde Yahudilerin benzeri bir olayı Hz. Peygamber'den istemelerinden de anlaşılmaktadır. Yahudiler Hz. Peygamber'e gelip, "*Doğrusu Allah bize, (gökten inen) ateşin yiyeceği (yakıp kor edeceği) bir kurban getirmediğe inanmamamızı emretti.*"¹⁶ demişlerdi. Cenâb-ı Allah onların bu taleplerine karşı, "*De ki: Size benden önce mucizelerle, (özellikle) dediğiniz mucize ile nice peygamberler geldi. Eğer doğru insanlar iseniz, ya onları niçin öldürdünüz?*"¹⁷ âyetini indirerek kendilerine böyle bir mucize gösterilse dahi iman etmeyeceklerini onlara bildirmişti. Bazı rivâyetlere göre Hz. İsa'nın gelişiyle birlikte bu tür mucizeler kalkmıştır.¹⁸

2. Hz. Nûh'a Verilen Mucizeler

Cenâb-ı Allah şöyle buyuruyor: "*Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrâhîm kavminin, Medyen halkının ve*

¹⁴ el-Mâide 5/27-30; Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes'ûd el-Begavî, *Me'âlimü'l-ten-zil fi tefsiri'l-Kur'an*, thk. Muhammed Abdullah en-Nemr vd. (Riyad: Dârü Tayyibe, 1417/1997), 3/42; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3/1653-1655; Ömer Faruk Harman, "Hâbil ve Kâbil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 14/376-378.

¹⁵ Âl-i İmrân 3/27.

¹⁶ Âl-i İmrân 3/183.

¹⁷ Âl-i İmrân 3/183.

¹⁸ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 73.

*alt üst olmuş şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler (beyyinât)¹⁹ getirmişti...*²⁰ ; “Sizden önceki Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilere – ki Onları Allah’tan başkası bilmez – haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mucizeler (beyyinât)²¹ getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırarak için) ellerini ağızlarına götürüp, ‘Biz, sizinle gönderileni inkâr ediyoruz; bizi kendisine çağırdığımız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz’ dediler.”²² Bu âyetlerin açık ifadesinden kavimleri helâk edilmeden önce adı geçen peygamberlere bazı mucizeler verildiği anlaşılmaktadır. Ancak âyetlerde onların gösterdikleri mucizelerin mahiyeti hakkında bilgi verilmemiştir.²³

Nûh peygamberle ilişkili olağanüstü olaylar hakkında Kur’ân’da zikri geçen hadiseler şunlardır:

2.1. Allah’ın Hz. Nûh’a Nebi Olduğunu Bildiren Bir Mucize Vermesi

Sair insanların peygamberlerin nebî olduklarına dair delil istemeleri ne kadar makul bir durumsa, peygamberlerin gerçekten nebî olduklarına dair Allah’tan bir delil istemeleri de o kadar normal ve tabiidir. Nitekim Nûh peygamber kavmini Allah’tan başkasına ibadet ve kulluk etmemeye davet ettiği zaman, kendisini yalanlamışlar, o da onlara “*Ey kavmim! Söyleyin bakalım; şâyet ben Rabbinden gelen apaçık bir delil (beyyine) üzerinde isem ve O, kendi katından bana bir rahmet vermiş de siz de ona karşı*

¹⁹ Süyutî-Mahallî, *Tefsîru’l-Celâleyn*, 252. İbn Ebî Hâtim’e göre beyyinât, haram ve helal olan şeyler hakkındaki açıklamadır. (İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris b. el-Münzir, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, thk. Es’ad Muhammed et-Tayyib (Suudi Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1419), 6/1836; İbn Kesîr, “hüccetler, kesin deliller” (İbn Kesîr, Ebû’l-Fidâ İsmâîl b. Ömer el-Kureşî, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, thk. Samî b. Muhammed Selâme. Riyad: Dâru Tayyibe, 1420/1999), 4/174). Taberî “Allah’tan getirilen beyineler” (*Câmi’u’l-beyân*, 14/346), Nisâbüri “mucize” (Nisâbüri, Nizâmüddîn el-Hasan b. Muhammed b. Huseyn el-Kummî, *Garâibü’l-Kur’ân ve ragâibü’l-Furkân*, thk. Şeyh Zekeriyâ Umeyrât (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 1416), 3/501); “emir ve nehiy” (Semerkandî, Ebû’l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim, *Bahrü’l-‘ulûm: Tefsîru’s-Semerkandî*, thk. Ali Muhammed Mu’avvid vd. (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 1993), 2/72) Fahreddin Râzî “mucize” (*Mefâtihu’l-gayb*, 16/100).

²⁰ et-Tevbe 9/70.

²¹ Meallerde “beyyinât” kelimesi genellikle “mucizeler” diye tercüme edilmiştir. Tefsirlerde de bu şekilde yorumlanmıştır. Bk. Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehi’s-Sünne*, 6/368; Alâüddin Ali b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer el-Hâzin, *Lübübü’l-te’vil fi ma’âni’t-tenzîl*, thk. Muhammed Ali Şâhîn (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 1415), 3/30; Süyutî-Mahallî, *Tefsîru’l-Celâleyn*, 330.

²² İbrâhîm 14/9.

²³ Yusuf Ulutaş, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Döneminde Mucize Anlayışları* (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Aralık 2018), 57.

kör kalmıŖsanız, onu istediğiniz halde, biz sizi ona zorlayacak mıyız?"²⁴ demiŖti. Hz. Nûh'a Rabbinden gelen apaçık delil vahiy kapsamında değerlendirilebilecek bir mucize olmalıdır. Taberî'ye (ö. 310/923) göre Hz. Nûh'a Rabbi tarafından verilen "beyyine", Allah tarafından verilen bilgi, marifet ve beyandır.²⁵ Bu bilgi de ona Allah'ın kalbine ilkâ ettiği vahiy vasıtasıyla meydana gelmiŖtir. Yüce Allah, mahiyetini bilemediğimiz bir Ŗekilde Nûh'a peygamber olduğunu bildirmiŖtir.

2.2. Nûh'un Nübüvvetine Delil Olan Bir Mucize

Yukarıda mealleri verilen et-Tevbe 9/70 ve İbrâhîm 14/9. âyetlerde açıkça zikredildiği üzere diğer peygamberler gibi Nûh peygambere de kavmine göstermek üzere bazı mucizeler verilmiŖ, ancak kavmi kendisine inanmamıŖ ve onu tekzip etmiŖlerdi. Onun kavmine gösterdiği bu mucizenin bir hidâyet mucizesi olduğu anlaŖılmakla birlikte bunun ne olduğunu bilmiyoruz.

Böyle bir mucizenin varlığını, yukarıdaki âyetlerde geçen "beyyinât" kelimesinin mucize anlamına gelmesinden çıkarıyoruz. Müfessirlerin çoğuna göre bu kelime mucize anlamına gelmektedir.

2.3. Gemi

Nûh kavmi, kendilerine gönderilen peygambere inanmamakla kalmayıp ona eziyet etmekten adeta zevk duyuyorlardı. Durumun uzun süre böyle devam etmesi üzerine Nûh peygamber onları azap ile korkuttu. Bu tehdide aldırmayan kavmi, "*Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğin (azabı) getir!*"²⁶ dediler. Sonuçta kavminin yaptığı ezalara dayanamayan Hz. Nûh "*Rabbim yeryüzünde kâfirlerden kimseyi bırakma*"²⁷ diyerek Allah'tan kavminin helâkini istedi. Yüce Allah da, o ana kadar iman edenlerin dıŖında baŖka hiç kimsenin iman etmeyeceğini kendisine bildirerek, "*Gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap!*"²⁸ buyurdu. Geminin yapımı bittikten sonra, Ŗiddetli bir Ŗekilde yağmur yağmaya baŖladı. Sular coŖmaya baŖlayınca Nûh'a gemiye her cins canlıdan (erkekli-diŖili) birer çift ve kendisine iman edenleri almasını emretti.²⁹ Bir oğlu da dâhil olmak üzere iman etmediği için gemiye binmeyenlerin tamamı boğularak öldü.³⁰ Bir süre gemi dağlar gibi dalgalar arasında yüzdü. Nihâyet Cûdî üzerinde

²⁴ Hûd 11/28.

²⁵ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 15/297.

²⁶ Hûd 11/32.

²⁷ Nûh 71/26.

²⁸ Hûd 11/37.

²⁹ Hûd 11/40.

³⁰ Hûd 11/40-43.

karaya oturdu.³¹ Tevrat'taki bilgilere göre yağmurun yağışı kırk gün sürmüş, suların çekilmesi de yüz elli günü bulmuştu.³² Allah gemidekilerin yere inmelerini emretti. Bundan sonra insanlık Nûh'un oğulları ve gemide bulunan diğer müminlerin soyundan türeyip çoğaldı.

Kur'ân'da gemiye hangi hayvanların alındığından ve kaç kişinin bindiğinden söz edilmez. Bakara 144-145. âyetlerden hareketle gemiye alınan hayvanların koyun, keçi, deve ve sığırdan birer çift olduğunu söyleyebiliriz.³³ İnsan olarak da kırk kişinin gemiye bindiğinden bahsedilmektedir. Tevrat kayıtlarına göre gemiye Nûh ile birlikte karısı, oğulları ve oğullarının karıları (8 kişi) binmiştir.³⁴ Geminin büyüklüğünün bunları alacak şekilde tasavvur etmek uygun olur.

İlgili âyetlerden geminin yapısında olağanüstü bir özellik olmadığı anlaşılmaktadır. Bu yönüyle gemiyi hissî bir mucize olarak saymak mümkün olmaz. Ancak geminin inşası "*Allah'ın gözetimi ve vahyi altında*" gerçekleştiği için, yapılmasında Allah'ın vahyi aracılık etmiştir. Bu da vahiy kapsamında değerlendirilmesi gereken bir mucizedir. Gemide değil, fakat gemi yapma bilgisinde mucizevi bir özellik mevcuttur.

2.4. Tufan

Suların coşup her tarafı kaplaması tufan olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar tufanın bütün dünyayı kapsadığı şeklinde genel bir kanaat varsa da, tufanın Nûh kavmini helak etmek amacıyla meydana gelmiş olması sebebiyle, o dönemde sadece bu kavmin bulunduğu bölgeleri kapsamaması maksadın hâsıl olması için yeterlidir. Tevrat'ta tufanın bir taraftan bütün dünyayı kapsadığı ifade edilirken diğer taraftan sel boyunun on beş arşın (yaklaşık yedi buçuk metre) olduğu beyan edilmiştir.³⁵ Yedi buçuk metrelik bir suyun çok dar bir bölgeyi kapsayacağı açıktır.

Tufan, tabiat kanunlarını ihlal edici şekilde gerçekleşmiş olması halinde hissî mucize sayılır. Ancak geminin inşası gibi Tufan'ın da sebep-sonuç münasebetlerine uygun şekilde cereyan etmiş olması ihtimali yüksek görünmektedir. Tufan'ın uzun süre yağın yoğun yağmurlar neticesinde meydana geldiği anlaşılmaktadır. Kur'ân'ın konuyu anlatım üslubu da bu hususu desteklemektedir. Bu durumda Tufan hissî bir mucize sayılmaz. Bununla birlikte Hz. Nûh'un kavminin iman etmemesi halinde şiddetli bir azabın geleceğini bildirilmesi³⁶ açısından tufan, mahiyeti bakımından

³¹ Hûd 11/44. krş. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/2779-27-83.

³² Tekvîn 7/117; krş. 7/24.

³³ Tevrat'a göre Nûh'a gemiye yeryüzündeki her temiz hayvandan yedişer çift, temiz olmayanlardan birer çift, kuşlardan yedişer çift alması emredilmiştir (Tekvîn 7/2-3).

³⁴ Tekvîn 7/7.

³⁵ Bk. Tekvîn, 6/5-8, 13, 17; 7/4.

³⁶ Nûh 71/1/4.

haberî mucize, gayesi bakımından helâk mucizesi sayılır.

2.5. Uzun Ömür

İlâhî beyana göre Nûh peygamber kavminin arasında 950 yıl kalmıştır.³⁷ İslâm âlimleri “bu sürenin onun bütün ömrünü veya peygamberlik süresinin tamamını mı yoksa tufana kadar olan safhasını mı içine aldığı” hususunda ihtilaf etmişlerdir. Biyolojik olarak günümüzde bir insanın bu kadar uzun süre yaşaması mümkün görünmemektedir. Kur’ân’da Hz. Nûh’a verilen uzun ömürden mucize diye bahsedilmediği için ona verilen uzun ömrün bir mucize olduğunu söyleyemeyiz.³⁸ Bu durumda geriye iki ihtimal kalmaktadır: Ya o dönemde yaşayan insanlar biyolojik olarak bin yıl dolayında yaşamaya müsait bir yapıya sahiptiler –ki bilimsel olarak böyle bir vakıadan bahsedilmemektedir- ya da bu rakam çokluktan kinayedir. Âyette “tis‘a mie ve hamsîn sene; dokuz yüz elli sene” denilmeyip, “elfe senetin illâ hamsîne ‘âmen; bin seneden elli sene hariç” denmesi, sanki Hz. Nûh’a insanların yaşayabileceği en uzun ömre yakın bir ömrün verildiğinin mecazî ifadesi gibi görünmektedir. Nitekim bazı rivâyetlerde insanlar arasından en uzun ömürlü kişinin Nûh peygamber olduğu ifade edilmiştir.³⁹ Yazır, âyetin sayıya delâlet için olduğu gibi Nûh peygamberin uzun yaşadığına delâlet için de olabileceğini ifade eder.⁴⁰

Muhammed İzzet Derveze, Hz. Nûh’un uzun yaşamı bağlamında anlatılan rivâyetlerin hiçbirinin senedinin sağlam olmadığını ifade ettikten sonra, Yüce Allah’ın geçmiş peygamberler hakkında verdiği haberlere inanmak gerektiğini belirtmektedir.⁴¹

3. Hz. Hûd’a Verilen Mucizeler

Hz. Hûd, Yemen’de yaşayan Âd kavmine peygamber olarak gönderilmişti. Âd kavmi, kendilerini Allah’tan başkasına ibadet etmemeye davet eden Hûd’un “kendilerine apaçık bir beyyine getirmediği”⁴² iddiasında bulunmuşlar⁴³ ve “Rabbimiz dileyseydi elbette melekleri

³⁷ el-Ankebût 29/14.

³⁸ Râzî tabii ömrün yüz yirmi sene olduğunu belirtmekle birlikte, Hz. Nûh’un bundan çok daha fazla yaşamış olmasını akla aykırı bulmaz. Çünkü bu ömür Allah tarafından ona verilen bir ihsandır. Allah’ın kendisi daim olduğu gibi, tesiri de daimidir (Râzî, *Mefâtîhu’l-ğayb*, 25/37). O zaman bu durum bir mucize sayılır.

³⁹ Sem‘ânî, Ebü’l-Muzaffer Munsür b. Muhammed b. Abdülcebâr İbn Ahmed el-Mervezî, *Tefsîru’l-Kur‘ân*, thk. Yasin b. İbrahim – Ganîm b. Abbâs b. Ganîm, (Riyad: Dâru’l-Vatan, 1418/1997), 4/171.

⁴⁰ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3768.

⁴¹ Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsîru’l-hadis* (Kahire: Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-‘Arabiyye, 1383), 5/475.

⁴² Hûd 11/53.

⁴³ et-Tevbe 9/70. ve İbrâhîm 14/9. âyetlerinde açıkça Âd kavmine mucize verildiği

*indirirdi; onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz*⁴⁴ diyerek, Hûd peygambere inanmamış; Cenâb-ı Allah da, onları isyan ve inkârlarının cezası olarak yedi gece sekiz gün süren bir rüzgârla buldukları yerde hurma kütükleri gibi yere sererek helak⁴⁵ etmiştir.⁴⁶ Âd kavmi “dünya ve âhiretlerini kurtarmaya gelen peygamberlerine kurdukları tuzağın mukabili olarak kendilerini gökten inen ve tuzağa düşen bir azap yakalamıştır.”⁴⁷ Bu azap, rîh-ı sarsar,⁴⁸ yani soğuk veya gürültülü bir fırtına idi.⁴⁹

Helak olayının tabiat kanunlarına aykırı şekilde meydana gelip gelmediğini bilmiyoruz. Olağanüstü olması halinde bu bir hissî mucize sayılır. Sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde meydana gelmiş olması halinde hissî mucize sayılmasa da, önceden Hûd peygamber tarafından geleceği haber verildiği ve haber verildiği şekilde tahakkuk ettiği için haberî mucize sayılır.

4. Hz. Sâlih’e Verilen Mucizeler

Hz. Sâlih, Semûd kavmine peygamber olarak gönderilmişti. Bu kavim, Suriye ile Hicaz arasında yer alan Hicr bölgesinde yaşadığı için Kur’ân’da “ashâbü’l-Hicr” adıyla da anılır.⁵⁰

4.1. Deve

Sâlih peygamber, kavmine kendisinin güvenilir bir kişi olduğunu,⁵¹ onlardan herhangi bir ücret istemediğini,⁵² yani tebliğ faaliyetini menfaat ve çıkar için yapmadığını hatırlatarak, iman etmedikleri takdirde yurtlarında güven içinde bırakılmayacaklarını söyleyerek⁵³ bozguncuların emrine

---

ifade edilmiştir. Onların, “*kendilerine apaçık bir beyyine getirmedeği*” (Hûd 11/53) şeklindeki iddialarının Fussilet 41/14. âyette ifade edilen “*melekleri indirilmesi*” ile ilgili olmalıdır. Cenâb-ı Allah meleklerin indirilmesi yerine peygamberine başka mucizeler verdiği anlaşılmaktadır. Nitekim Mekke müşrikleri de benzer taleplerde bulunmuşlar, ancak Yüce Allah Kur’ân’ın kendilerine kâfi geleceğini (el-Ankebût 29/51) bildirmiştir.

⁴⁴ Fussilet 41/14.

⁴⁵ el-Kamer 54/19-20; el-Hâkka 69/7

⁴⁶ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu’l-ğayb*, 29/302; Derveze, *et-Tefsîru’l-ğadîs*, 2/283; Celal Kırca, “Âd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), 1/334.

⁴⁷ Resul Ertuğrul, “Kur’ân’da Helâk Olan Kavimlerde Suç ve Ceza Uyumu - I”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2017), 178. 166-186.

⁴⁸ el-Kamer 54/19.

⁴⁹ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 7/4643.

⁵⁰ el-Hicr 15/80.

⁵¹ eş-Şuarâ 26/143.

⁵² eş-Şuarâ 26/143.

⁵³ eş-Şuarâ 26/146.

değil, Allah'a ve kendisine itaat etmelerini⁵⁴ istedi. Fakat onlar kendisinin büyülenmiş bir kişi olup kendileri gibi bir beşer olduğunu söylediler, eğer doğru söylüyorsa kendilerine bir mucize (âyet) getirmesi⁵⁵ talebinde bulundular. Bunun üzerine Yüce Allah mucize olarak Sâlih peygambere bir dişi deve verdi.⁵⁶ Kur'ân'da bu devenin ne şekilde ortaya çıktığı hakkında bilgi verilmez. Ancak Sâlih peygamberin nübüvvet delili olması amacıyla verildiğinden, devenin durumunda olağanüstü bir özellik olduğu anlaşılmaktadır. İslâm kaynaklarına göre dişi deve sert bir kaya içinden çıkmıştı. Semûd kavminin tamamının içtiği su kadar su içer ve içtiği su kadar da süt verirdi.⁵⁷ Müfessirler devenin hangi açıdan mucize olduğu hususunda şu üç konuyu tartışmışlardır: a. Devenin kayadan çıkması,⁵⁸ b. İçtiği su kadar süt vermesi, c. Aşırı derecede yiyip içmesi.⁵⁹ Devenin her açıdan olağanüstü özelliğe sahip olması muhtemeldir. Ancak bir açıdan olağanüstü olsa bile, devenin mucize olduğu kesindir. Dolayısıyla devenin ortaya çıkışı mahiyeti bakımından hissî, amacı itibarıyla bir hidâyet mucizesidir. Semûd kavminin Sâlih peygamberden bir mucize (âyet) getirmesini istemeleri üzerine devenin verilmesi⁶⁰ olayın mucize olduğunu gösterir. Başka âyetlerde de olay "mucize" anlamına gelen "âyet"⁶¹ ve "mubsıra"⁶² kelimeleriyle anlatılmıştır. Sonuç itibarıyla Sâlih peygamberin devesi yapısı itibarıyla hissî, gayesi bakımından bir hidâyet mucizesi idi.

4.2. Semûd Kavminin Helâki

Semûd kavminden Kur'ân'ın bozguncu olarak nitelendirdiği dokuz kişilik bir grup⁶³ deveyi kesip parçaladıktan sonra gidip Sâlih peygamberi tehdit ettiler.⁶⁴ O da, onlara üçüncü günün sonunda o çok istedikleri azabın geleceğini bildirdi.⁶⁵ Dördüncü günün sabahında korkunç bir gürültü oldu. Ardından şiddetli bir sarsıntıyla birlikte gelen taş yağmuru (racfe)

⁵⁴ eş-Şuarâ 26/150-151.

⁵⁵ eş-Şuarâ 26/153

⁵⁶ eş-Şuarâ 26/153-156.

⁵⁷ Ahmet Güç, "Sâlih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 6/33.

⁵⁸ Genel olarak tercih edilen görüş budur. Bk. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 7/4644.

⁵⁹ H. İbrahim Bulut, "Sünnî Gelenekte Mucize Kavramı ve Hz. Salih'in Deve Mucizesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/3 (Haziran 2004), 145. 137/150.

⁶⁰ eş-Şuarâ 26/154-155.

⁶¹ el-A'râf 7/73; Hüd, 11/64.

⁶² el-İsrâ 17/59.

⁶³ en-Neml 27/48.

⁶⁴ el-A'râf, 7/77.

⁶⁵ Hüd 11/65.

ile helak oldular.⁶⁶ Bu helak Kur'ân'da "racfe: şiddetli sarsıntı"⁶⁷ ve "sâ'ikatü'l-'azâbi'l-hûn: alçaltıcı ve öldürücü yıldırım"⁶⁸ kavramlarıyla ifade edilmiştir. Muhtemelen bu taş yağmuru volkan patlaması sonucunda meydana gelmişti. Klasik tefsirlerde bu olay hissî mucizeye uygun şekilde tasvir edilmiştir.⁶⁹ Eğer helak, sebep-sonuç ilişkisine uygun şekilde gerçekleşen bir olay sonucunda meydana gelmişse yine mucize olmaktan çıkmaz; Sâlih peygamber bu azabın önceden geleceğini haber verdiği ve haber verdiği şekilde gerçekleştiği için haberî mucize sayılır.

5. Hz. İbrâhim'e Verilen Mucizeler

Hız. İbrâhim, zamanında güçlü bir kral olan Nemrud ve kavmine peygamber olarak gönderilmişti. "Nemrud" kelimesi isim değil kral anlamında bir unvan olduğu kabul edilir. Hız. İbrâhim, kendisinden önce gelen peygamberler gibi, kavmine "apaçık mucizeler getirmiş,"⁷⁰ buna rağmen onlar kendisine inanmamışlardı. Kur'ân-ı Kerîm'de Hız. İbrâhim'le ilgili dört mucizenin yer aldığı görülmektedir:

5.1. Ateşin İbrâhim'i Yakmaması

Hız. İbrâhim, putları kırdığı için ateşe atıldı. Ancak Cenab-ı Allah'ın, "Ey ateş, İbrâhim'e karşı serinlik ve esenlik ol!"⁷¹ emri üzerine ateş İbrâhim'i yakmadı.⁷²

Muhammed Esed'e (ö. 1992) göre, Kur'ân'ın hiçbir yerinde Hız. İbrâhim'in fiilen ve maddî varlığıyla ateşe atıldığı ve mucizevî bir biçimde ateşin içinde yanmadan tutulduğu ifade edilmemekte; tersine, 29/24'te geçen "Allah o'nu ateşten kurtardı" ifadesi daha çok, onun ateşe hiç atılmamış olduğunu göstermektedir. Onun ateşe atıldığıyla ilgili rivâyetler Talmud'daki menkıbelerde bulunabilir. Ayrıca 21/69, 29/24 ve 37/97'da Kur'ân bize Hız. İbrâhim'in zulüm ateşine maruz kaldığını, ama buna karşı gösterdiği direnç sayesinde sonraki hayatında üstün bir manevî güce, ruhsal kararlılığa ve iç huzuruna (*selâm*) eriştiğini temsilî bir üslup

⁶⁶ Bu helak, "racfe: şiddetli sarsıntı" (el-A'râf 7/78) ve "sâ'ikatü'l-'azâbi'l-hûn: alçaltıcı ve öldürücü ölüm, yıldırım" (Fussilet 41/17) ile olmuştur.

⁶⁷ el-A'râf, 7/78.

⁶⁸ Fussilet 41/17.

⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 5/1516; Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf es- Se'âlibî, *el-Cevâhiru'l-hisân fi tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ali Mu'avvid - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418). 3/52.

⁷⁰ et-Tevbe 9/70;

⁷¹ el-Enbiyâ 21/69.

⁷² Taberî, *Câmi'u'y-beyân*, 18/466.

içinde anlatmaktadır.⁷³ Oysa, “(Putperestler) ‘onun için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın! dediler.’”⁷⁴ âyeti, Hz. İbrâhim’i yakmak için hazırlık yapıldığını açıkça ifade etmekte, “Ey ateş, İbrâhim’e karşı serinlik ve esenlik ol!”⁷⁵ âyeti de bizzat ateşe atıldığını, Allah’ın ateşe olan emri üzerine ateşin onu yakmadığını net olarak ortaya koymaktadır. Kur’ân’ın açık ifadeleri karşısında Esed’in yorumu uzak tevil bile sayılmaz ve itibara alınmaz.

İslâmoğlu’na göre bu tür mucizeleri aklîleştirmek için tevil etmek yersiz bir tutumdur. Ona göre de Sâffât 37/97 âyet Hz. İbrâhim’in ateşe atıldığını teyit eder. Mucizeler vardır; ama bunlar ilâhî-kevnî yasalarla uyum içinde gerçekleşir. Ateşin yakması ilahî bir yasadır. Ateşte insan vücudu da yanar, bu da ilâhî yasadır. Vücudun ateşte yanmaması buna aykırıdır. Bu âyette “İbrâhim yanmadı” denilmiyor, aksine “Ey ateş! İbrâhim’e dokunma, ona serin ve esenlikli ol!” deniliyor. Ateşten yakıcılık alınmış, sonuçta Hz. İbrâhim yanmamış değil, ateş onu yakmamıştır. Çünkü Allah ateşin yakma özelliğine müdahale etmiştir. Yani bir alt yasasını bir üst yasayla aşmıştır. Zira Allah koyduğu yasaların mahkûmu değil hâkimidir.⁷⁶ Hiç şüphesiz Cenâb-ı Allah dilediğini yapma gücüne sahip olmakla birlikte bunları belli kanunlara göre yapar ve farklı durumlarda uyguladığı kanunlar da farklıdır. Ateş İbrâhim’i yakmadıysa, bu sonuç, Allah’ın başka bir kanunla -İslâmoğlu’nun ifadesine göre bir “üst yasayla”- ateşe müdahalesinden kaynaklanmaktadır. İslâmoğlu’nun görüşüne biz de katılıyoruz. Ancak bize göre üst yasa uygulanırken o konuda alt yasaya aykırı bir durum meydana gelir, alt yasa aşılmış ve ihlal edilmiş olur. Bir konuda üst yasa geçerli ise alt yasa geçerli değil demektir. Sonuç itibarıyla mucize, alt yasa açısından sebep-sonuç münasebetine aykırı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada konumuz, alt yasa açısından olayın olağanüstü olup olmadığıdır, Cenâb-ı Allah’ın alt yasayı hangi kanunla ortadan kaldırdığı meselesi değildir. Biz kısaca bu tür olayları “Allah ateşe, ‘İbrâhim’i yakma!’ dedi; ateş de onu yakmadı” şeklinde anlarız. Kur’ân’ın anlatım şeklinden de böyle bir anlam çıkmaktadır. Ateşe atılma olayından sonra Hz. İbrâhim’in eşini ve amcası oğlunu alıp Kenan diyarına göç etmesi de böyle bir olayın gerçekleştiğini gösterir.

“Hz. İbrâhim’in ateşe atılması Tevrat’ta yer almamakla birlikte Kitab-ı Mukaddes dışı Yahudi literatüründe tafsilatıyla anlatılmaktadır. Aynı olay Saint Jerome, Saint Augustin ve Saint Ephrem gibi kilise babaları tarafından

⁷³ Muhammed Esed, *Kur’ân Mesajı*, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002), 2/656-657 (Not 64).

⁷⁴ es-Sâffât 37/97.

⁷⁵ el-Enbiyâ 21/69.

⁷⁶ Mustafa İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur’ân* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010), 629 (Not 6).

da nakledilmektedir. Kitab-ı Mukaddes'te olduğu gibi İslâmî kaynaklara göre de Hz. İbrâhim eşi Sare, yeğeni Lut ve diğer adamlarıyla birlikte Nemrud'un ülkesini terkederek önce Harran'da, ardından Ürdün'de bir süre kalmış, oradan Mısır'a gitmiş, daha sonra Filistin diyarına dönmüştü.⁷⁷

Ayrıca Yahudi söylencelerinde Hz. İbrâhim ateşte yanmayıp kurtulunca Nemrud'un kavminden ileri gelen bazı kimseler gelip kendisine “Bu bir mucizedir, bunun söylediği Allah gerçek Allah'tır. Biz onun ilahına inanıyor ve seni artık tanımıyoruz.” dedikleri de rivâyet edilmiştir.⁷⁸

Hz. İbrâhim'in ateşte atıldığı halde yanmayıp sağ olarak kurtulması olayı yapısı bakımından hissî, gayesi bakımından bir ikram mucizesidir. Gayesi bakımından bu olayın bir hidâyet mucizesi olduğunu iddia edemeyiz. Çünkü Hz. İbrâhim'in, ateşe atılırken müşriklere karşı yanmayacağı şeklinde bir iddiası ve meydan okuması olmamıştır.

5.2. Parçalanmış Kuşların Diriltilmesi

Hz. İbrâhim, Cenâb-ı Allah'ın ölen bir canlıyı yeniden nasıl dirilteceğini merak etmiş ve bunu öğrenmek istemişti. Konu Kur'ân'da şöyle anlatılıyor: *وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ*: *İbrâhim Rabbine: Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster!* demişti. Rabbi ona, “Yoksa inanmadın mı?” buyurmuş, İbrâhim de, “Hayır! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için bu işi nasıl yaptığını görmek istedim” demişti. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah kendisine, “Öyleyse dört tane kuş yakala, onları yanına al, sonra (kesip parçala), ve her dağın başına onlardan bir parça koy. Sonra da onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah, azîzdir, hakîmdir, buyurdu.”⁷⁹

Muhammed Esed, İslâmoğlu ve Öztürk âyette geçen “*surhunne ileyke*” ifadesine meallerde genellikle “kesip parçalara ayır” şeklinde bir manâ verildiğini, doğru anlamın “onları kendine (itaate) alıştır” şeklinde olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yazır da bu manayı tercih etmiştir.⁸⁰ Esed ve Öztürk bu anlamın Mu‘tezile âlimlerinden Ebû Müslim el-İsfahânî'nin (ö. 322/934) tercihi olduğunu belirtmişler, ayrıca İslâmoğlu *surhunne* fiilinin “kesme” anlamında kullanıldığında *ileyke* ile kullanılmadığını vurgulamıştır. Bu üç mealciye göre bu temsil münasebetiyle anlatılmak istenen şey şudur: Sen çağırınca terbiye ettiğin kuşlar nasıl sana uçarak geliyorsa, insanlar da diriliş vakti geldiğinde Allah'ın huzurunda o şekilde

⁷⁷ Ömer Faruk Harman, “İbrâhim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/270.

⁷⁸ Mehmet Katar, “Diğer Müzakereler”, *Din Dilinde Mucize* (İstanbul: Kuramer Yayınları, Eylül 2015), 257.

⁷⁹ el-Bakara 2/260.

⁸⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/889.

toplanacaklardır.⁸¹ İslâmoğlu özellikle âyetin “onları kes ve parçala” anlamına gelmediğini teyit için *ye lîne*'deki *nun*'un kuşların parçalarına değil bütününe gittiğini vurgulamıştır.

Bu durumda her üç müellife göre de bu olay olağanüstü niteliğe sahip olmadığından mucize sayılmaz. Ancak müfessirlerin çoğu *surhunne* ifadesini “onları kesip parçalara ayır” anlamında ele almışlardır.⁸² Arap dili ve tefsir âlimi Nehhâs (ö. 338/950) “sümme’c’al ‘alâ külli cebelin minhunne cüz’en” ifadesini lügat ve hadis âlimi Ebû İshâk (el-Harbî)'nin (öl. 285/889) “onlardan her birinden bir parçayı bir dağın üstüne koy” anlamını verdiğini belirterek⁸³ *surhunne* ifadesinin de kesip parçalama anlamına geldiğini belirtmiştir.

İbn Kuteybe (ö. 276/889) *surhunne* ifadesinin “yanında topla” anlamına geldiğini, ancak bundan sonra gizli olarak “onları parçalara ayır” sözünün bulunduğunu, “sümme’c’al ‘alâ külli cebelin minhunne cüz’en” ifadesinin de “her kuşun dörtte bir parçasını bir dağın üstüne koy” anlamına geldiğini belirtmektedir.⁸⁴

Ebü'l-Bekâ el-Ukberî'ye (ö. 616/1219) kelime iki şekilde okunabilir: “Surhünne” şeklinde okunduğu zaman bu lafız iki manaya gelir. Birincisi “onları kendine meylettir, alıştır; sonra da onları kesip parçala”, ikincisi ise “kesip parçalama” anlamına gelmek üzere “halini değiştirdi” şeklindedir. Bu mana için “ilâ” harf-i cerinin takdiri gerekir. Yani mana “onları kendine meylettirdikten ve alıştırdıktan sonra onları kesip parçala” şeklinde olur. İfade “surrahünne” şeklinde de okunabilir. Bu takdirde mana, “onları topladı” şeklindedir. “Cüz’en” lafzı haldir, “ic’al” fiilinin mef’ulü olması da caizdir.⁸⁵ Hal olarak ele alındığında ifadenin anlamı “dağın üzerine bir parça olarak koy”, mef’ul olarak düşünüldüğünde ise “onları parça yapıp dağın üzerine koy” şeklinde olur. Dilciler ve tefsircilere göre ne şekilde ele alınırsa alınsın “surhünne” lafzı “kesip parçalara ayır” anlamına gelir. Dolayısıyla bu lafız, “kendine alıştır” anlamında ele alınsa dahil, netice itibarıyla “kesip parçala” anlamını da ifade ettiğini dikkate almak gerekir. Genel olarak meallerde bu anlam tercih edilmiştir. Bu durumda parçalara ayrılmış ve dolayısıyla ölmüş olan kuşlar dirilerek Hz. İbrâhim'in yanına gelmiş olmaktadır. Bu anlama göre olay mucizedir. Dolayısıyla bu olay

⁸¹ Esed, *Kur'ân Mesajı*, 1/80 (Dipnot 256, 257); İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, 90 (Dipnot 1-2); Öztürk, *Meal*, 62 (Dipnot 84).

⁸² Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ziyâd b. Manzûr el-Ferrâ, *Ma'âni'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Yusuf en-Necâti vd. (Mısır: Dâru'l-Mısriyye, 1955), 1/174.

⁸³ Ebû Ca'fer en-Nehhâs Ahmed b. Muhammed b. İsmâil b. Yunus el-Murâdî en-Nahvî, *İ'râbü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421), 1/128.

⁸⁴ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *Qarîbü'l-Kur'ân*, thk. Said el-Lahhâm, 86.

⁸⁵ Ebü'l-Bekâ Abdullah b. el-Huseyn b. Abdullah el-'Ukberî, *et-Tibyân fi i'râbi'l-Kur'ân*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Kahire: İsa el-Bâbi el-Halebî), 1/212.

yapısı bakımından hissî, gayesi bakımından bir ikram mucizesidir.

Diğer taraftan lafzı “alıştırma” anlamında ele almanın birkaç açıdan çok da anlamlı olmadığını söyleyebiliriz:

a. Alıştırılan kuşun bir dağın tepesine konup da çağrıldığında sahibine geri döneceğinden kimsenin şüphesi olmaz. Dolayısıyla bunu fiilî olarak yapmanın bir anlamı yoktur.

b. Bir konuda bir kuşun alıştırılması ile dört kuşun alıştırılması arasında bir fark yoktur. Kuşlar ne kadar az veya çok olursa olsun, alıştırılan kuşlar geri gelirler.

c. Alıştırılmış kuş canlıdır, bunun geri döneceği herkesin malumudur. Hz. İbrâhim ise ölülerin diriltilmesini merak etmektedir. Bu temsilin ölülerin diriltilmesine ikna edici şekilde işareti etmesi için, “surhunne” ifadesinin “onları kesip parçala” anlamına geldiğini kabul etmek gerekir.

5.3. Aşırı Yaşlılık Döneminde Çocuk Sahibi Olması

Lût kavmini helak edecek olan melekler görevlerini ifaya giderken Hz. İbrâhim’e uğradılar. O zamana kadar Hz. İbrâhim’in eşi Sare’nin çocuğu olmamıştı. Tevrat’a göre o sırada Hz. İbrâhim yüz, Sare ise doksan yaşındaydı.⁸⁶ Melekler, önce İshâk’ın, sonra da Ya’küb’un doğacağı müjdesini verince Sare bu haber karşısında şaşkınlığını gizleyemeyerek “*Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!*” dedi. Melekler onun bu sözüne “*Allah’ın emrine/takdirine mi şaşırıyorsun!*” diyerek karşılık verdiler.⁸⁷

Nereden bakılırsa bakılsın iki yaşlı insanın çocuk sahibi olması normalin ötesinde bir durumdur. Âyette Hz. İbrâhim ve eşi Sare’nin aşırı yaşlı iken çocuk sahibi olmaları “Allah’ın emri/takdiri”yle izah edilmiştir. Bu kaydı esas aldığımız zaman olayın tabiat kanunlarına aykırı şekilde meydana geldiğini söylemek mümkün görünmektedir. Ancak her tabii olayın da Allah’ın takdiriyle gerçekleştiğini de dikkate almak gerekir. Burada “Allah’ın emri/takdiri” tabirinin özel bir olayla ilgili olarak söylenmesi, olayın normalin dışında cereyan ettiğini gösterir. Bu durumda olay, yapısı bakımından hissî, gayesi bakımından bir ikram mucizesi sayılır.

5.4. Nemrud ve Kavminin Helâki

“*Onlara ... İbrâhim kavminin..., ve alt üst olmuş şehirlerin haberi ulaşmadı mı?*”⁸⁸ âyetinden Nemrud’un ve kavminin helâk edildiği anlaşılmaktadır.

⁸⁶ Tekvin 16/17.

⁸⁷ Hüd 11/71-73; el-Hicr 15/54-55.

⁸⁸ et-Tevbe 9/70.

Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Nemrud'un ölümüyle ilgili bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak İslâmî literatürde, Allah'a meydan okuyan ve Hz. İbrâhim'i ateşe atıp onu öldürmeye çalışan Nemrud'un, burnundan başına giren bir sivrisinek tarafından öldürüldüğü ifade edilir. Sivrisinek Nemrud'ta şiddetli ağrılara sebep olduğundan sürekli olarak kafasını tokmakla dövdürüyordu ve sonuçta bu sebepten dolayı büyük bir acıyla öldü.⁸⁹ Bu durumda Nemrud'un ölümünün tabii kanunlara uygun olarak gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Sa'lebî ve Begavî'ye göre İbrâhim kavminin helâki, “*nimetin kesilmesi ve Nemrud'un ölmesi*”⁹⁰ sebebiyle olmuştur. Nemrud'un ölmesi idari birliklerinin parçalanmasına sebep olmuş, üstüne bir de kıtlık benzeri felaketler gelince dağılıp gitmişlerdi. İbrâhim kavminin helâkinde olağanüstü gibi görünen bazı olaylar olmuşsa da bunlar kıtlık meselesinde olduğu gibi Cenâb-ı Allah'ın tabii kanunlar çerçevesinde nadiren yarattığı hadiseler cinsinden olmalıdır. Bu durumda İbrâhim kavminin helâkinin mucize yoluyla gerçekleşmediğini söyleyebiliriz.

6. Hz. Lût'a Verilen Mucizeler

Hız. Lût, Sodom halkına peygamber olarak gönderilmişti. Kavminden, Allah'a karşı gelmekten sakınmalarını, kendisine itaat etmelerini, özellikle kadımlar yerine erkeklerle beraber olmalarının büyük ahlâksızlık ve günah olduğunu hatırlatarak bundan vazgeçmelerini istemiş, eğer vazgeçmezlerse Allah'ın azabının geleceğini onlara haber vermişti. Sodom ahalisi ise “*(Yaptıklarımızın kötülüğü ve azaba uğrayacağımız konusunda) doğru söyleyenlerden isen Allah'ın azabını bize getir*”⁹¹ diyerek inkârlarını sürdürmüşler ve sonuçta (taş) yağmuru⁹² ve gökten gelen bir azap⁹³ ile helâk edilmişlerdir. Kur'ân'da helak şekilleri şöyle anlatılır: “*Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. (O taşlar) Rabbin katında işaretlenerek (yağdırılmıştır)...*”⁹⁴; “*Hemen onların altını üstüne getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.*”⁹⁵ “*Onların üzerine yağmur (gibi taş) yağdırdık.*”⁹⁶ Bu helak şekli Lût kavminin bir volkan patlaması sonucunda

⁸⁹ Cengiz Batuk, “Nemrud”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/554-555.

⁹⁰ Begavî, *Me'âlimü'l-tenzîl*, 4/72; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'ân*. thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1422/2002), 5/67.

⁹¹ el-Ankebût 29/29.

⁹² el-A'râf 7/84; eş-Şuarâ 26/173; en-Neml 27/58.

⁹³ el-Ankebût 29/34.

⁹⁴ Hûd 11/82-83.

⁹⁵ el-Hicr 15/74.

⁹⁶ eş-Şuarâ 26/173; en-Neml 27/58.

helak olduğunu hatıra getirmektedir.

Âyetlerin ifadesinden Lût kavminin helakinin, sebep-sonuç ilişkisi içinde mi, yoksa tabiat kanunlarını aşan bir şekilde mi gerçekleştiğini tam olarak anlayamıyoruz. Bazı rivâyetlere göre Cebrail, Lût kavmini oturdukları bölgeyle birlikte kanatlarıyla gökyüzüne kaldırmış, sonra ters çevirip onları yere çarpmak suretiyle helâk etmiştir. Göğe kaldırıldıklarında gök ehli köpeklerin havlamalarını ve horozların ötüşlerini dahi duymuştur.⁹⁷ Tevrat'ın anlatımına göre gökten kükürt ve ateş yağdırılmış, şehir, bitkileriyle birlikte alt üst edilmiştir.⁹⁸ Günümüzde bu helâkin genellikle bir volkan patlaması sonucunda meydana geldiği kabul edilir.⁹⁹ Helak olayı, volkan patlaması sonucunda meydana gelmiş olması halinde, yapısı bakımından hissî mucize sayılmasa da, önceden haber verilmesi açısından haberi mucize sayılır. Çünkü inanmamaları halinde böyle bir olayın başlarına geleceği Hz. Lût tarafından kavmine haber verilmiş ve olay haber verdiği şekilde gerçekleşmiştir. Eğer (taş) yağmuru, tabiat olaylarını aşan nitelikte ise, yapısı itibarıyla hissî mucize sayılır.

Kur'ân'da Lût kavmiyle ilgili birçok âyette, bu kavmin helâkine ait bazı izlerin gelecek nesiller için halen bir ibret belgesi olarak varlığını sürdürmesine dikkat çekilmesi bu olayların gerçek olduğunu gösterir.¹⁰⁰

7. Hz. İsmâil'e Verilen Mucizeler

Bazı çalışmalarda Hz. İsmâil, Kur'ân'da kendisiyle ilgili bir mucizenin zikredilmediği peygamberler arasında sayılmıştır.¹⁰¹ Bununla birlikte onun çocuk iken kurban edilmekten kurtulması olayı, ilâhî müdahale sonucunda meydana gelen bir hadise olduğundan, hem babası İbrâhim hem de İsmâil hakkında bir mucize olarak sayabiliriz.

Kur'ân-ı Kerim'de ismi verilmeden İsmâil'in kurban edilmekten kurtulma olayı şöyle anlatılır: “*Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince: Yavrucuğum! Rüyamda seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin, dedi. O da cevaben: Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi. Her ikisi de teslim olup, onu alını üzerine yatırınca: Ey İbrâhim! Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Bu gerçekten çok açık bir imtihandır, diye seslendik. Biz oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik. Geriden gelecekler arasından*

⁹⁷ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 15/440; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/416; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4/341.

⁹⁸ Tekvin 19/24-25.

⁹⁹ Resul Ertuğrul, “Kur'ân'da Helâk Olan Kavimlerde Suç ve Ceza Uyumu - II”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (Haziran 2018), 151.

¹⁰⁰ Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010), 21.

¹⁰¹ Karadeniz, *İlim ve Din Açısından Mucize*, 210.

ona (iyi bir nam) bıraktık.”¹⁰²

Hz. İbrâhim hiç çocuğu olmadığı için Allah'tan çocuk talep etmiş, yaşlılık döneminde bir çocukla müjdelenmiş¹⁰³ ve İsmâil dünyaya gelmiştir. Tevrat'a göre de İsmâil, İbrâhim'in ilk çocuğudur.¹⁰⁴ Bu hususta Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanlar arasında herhangi bir ihtilâf yoktur. Ancak Tevrat'ta kurban edilmek istenen oğlun adı İshâk olarak geçer: “*Ve dedi: Şimdi oğlunu, sevdiğin biricik oğlunu, İshâk'ı al ve Moriya diyarına git, ve orada sana söyleyeceğim dağların biri üzerinde onu yakılan kurban olarak takdim et.*”¹⁰⁵ Fakat Tevrat'a göre de Hz. İbrâhim'in biricik oğlu İshâk değil, İsmâil'dir.¹⁰⁶ Bu iki ifade birbiriyle çelişmektedir.

Hz. Peygamber, “*Allah, İbrâhim'in çocuklarından İsmâil'i, İsmâil'in çocuklarından Benî Kinâne'yi, Benî Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'ten Benî Hâşim'i, Benî Hâşim'den de beni seçti.*”¹⁰⁷ hadisiyle kendisinin İsmâil soyundan geldiğini belirtmiştir. Ok yarışması yapan bir grubu teşvik ederken de “*Ey İsmâil oğulları! Ok atınız; babanız da ok atıcı idi*”¹⁰⁸ derken de kendisinin İsmâil soyundan geldiğini ifade etmiştir. “*Ben iki kurbanlığın oğluyum*”¹⁰⁹ hadisi ise kurban edilmek istenen kişinin Hz. İsmâil olduğunu gösterir.

Hz. İbrâhim, çok küçük iken oğlu (İsmâil'i) Beytülharâm'ın bulunduğu yere bırakmıştı.¹¹⁰ Belli bir yaşa gelince babası tarafından kurban edilmek istendi. Ancak bıçak İsmâil'i kesmedi.¹¹¹ Yüce Allah İsmâil'e bedel İbrâhim'e bir kurban vererek İsmâil'i kurtarmıştı.¹¹² Hz. İsmâil'in kurban edilmekten kurtulması olayında bıçağın kesmemesi gibi tabiat kanunlarına aykırı şekilde cereyan eden bir durum vardır. Bu durumu hissî mucize olarak değerlendirmemiz gerekir.

8. Hz. Ya'kûb'a Verilen Mucizeler

Ya'kûb, Hz. İbrâhim'in torunu, Hz. İshâk'ın oğlu, Hz. Yûsuf'un da babasıdır. Kardeşleri Yûsuf'un kurt tarafından yenildiğini kendisine

¹⁰² es-Sâffât 37/102-108.

¹⁰³ es-Sâffât 37/100-101.

¹⁰⁴ Tekvîn 16/1, 15.

¹⁰⁵ Tekvîn 22/2.

¹⁰⁶ Tekvîn 16/11.

¹⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/107; Müslim, “Fezâ'il”, 1; Tirmizî, “Menâkıb”, 1.

¹⁰⁸ Buhârî, “Cihâd”, 78; “Enbiyâ”, 12; “Menâkıb”, 4.

¹⁰⁹ Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî, *Beşâ'iru zevi'l-temyiz fi lefâ'ifi'l-kitâbi'l-'azîz*. nşr. M. Ali en-Neccâr (Beyrut: el-Mektebetü'l-ilmîyye ts.), 4/39-41.

¹¹⁰ İbrâhîm 14/37.

¹¹¹ Ömer Faruk Harman, “İsmâil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/78.

¹¹² es-Sâffât 37/106.

söyleseler de o hiçbir zaman buna inanmamış ve ağlamaktan zamanla gözleri görmez olmuştu. Mısır'da Yûsuf kendisini yardıma gelen kardeşlerine deşifre edince “*Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görecek duruma gelir*”¹¹³ dedi. Kardeşleri Mısır’dan ayrılır ayrılmaz Ya’kûb, “*Ben Yûsuf’un kokusunu alıyorum*”¹¹⁴ demeye başladı. Kervan dönünce kardeşleri Hz. Yûsuf’un gömleğini götürüp babalarının yüzüne sürer sürmez gözleri açıldı.¹¹⁵ Bu olay Yüce Allah’ın Hz. Ya’kûb’a ihsan ettiği bir ikram mucizesidir.

9. Hz. Yûsuf’a Verilen Mucizeler

Hz. Yûsuf’un mucizesi gelecekte vaki olan bazı olayları bilmesi ve rüyaları doğru tabir etmesiyle ilgilidir. Kur’ân’da bu özellikleri taşıyan dört olaydan bahsedilir:

9.1. Yemek Çeşitlerini Bilmesi

Mısır kralının başsâkîsi ile ekmekçisi hapse girmişti. Bunlar Hz. Yûsuf’tan rüyalarını tabir etmesini istemişlerdi. Hz. Yûsuf rüya tabirine başlamadan önce, “*Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu (gelecek yemeğin ne olduğunu ve onun özelliğini) mutlaka size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindedir*”¹¹⁶ demişti. Hz. Yûsuf bu sözüyle, kendisinin hak din üzere olduğunu ve bilgilerinin de Allah tarafından öğretildiğini ortaya koyarak, onlara hak dini tebliğ etmek istemişti. Gelecek olan yemeklerin isim ve özelliklerini bilmesi Hz. Yûsuf’un haberî mucizelerindedir.

9.2. Öldürülecek ve Serbest Bırakılacak Olan Kişileri Bilmesi

Kur’ân’daki ifadeye göre Hz. Yûsuf’la birlikte zindana atılmış olan iki genç, -Tevrat’ta bunlardan birinin Mısır kralının başsâkîsi, diğersinin ise ekmekçisi olduğu ifade edilir- rüya görmüştü. Bunlardan biri, rüyasında şarap sıkıldığını, diğeri ise başının üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığını anlattı. Hz. Yûsuf, başsâkînin zindandan çıkarılıp eskiden olduğu gibi efendisine şarap sunmaya devam edeceğini, ekmekçinin ise asılacağını ve kuşların onun beynini yiyeceğini haber verdi. Sonuç da böyle oldu.¹¹⁷ Bu olay da Hz. Yûsuf’un haberî mucizelerindedir.

¹¹³ Yûsuf 12/93.

¹¹⁴ Yûsuf 12/94.

¹¹⁵ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 4/2915.

¹¹⁶ Yûsuf 12/37.

¹¹⁷ Yûsuf 12/36-41. Krş. Tekvin 40/1-22.

9.3. Mısır Kralının Rüyasını Gerçeğe Uygun Şekilde Yorumlaması

Mısır kralı rüyasında, yedi cılız ineğin yedi semiz ineği, yedi yeşil başağın da diğer kuru başakları yediğini görmüştü. Mısır'ın en ünlü rüya yorumcuları bu rüyanın karışık rüyalar (*edgâsü ahlâm*) cinsinden olduğunu, bu tür rüyaların yorumunu bilmediklerini söylediler. Uzun zaman önce zindandan çıkan başsâkî Hz. Yûsuf'u hatırladı ve bu rüyayı onun yorumlayabileceğini söyledi.¹¹⁸ “*Yûsuf dedi ki: Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, saklayacağınız az bir miktar hariç bu yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek. Sonra bunun ardından insanların yağmura kavuşacağı bir yıl gelecek. O zaman (bol rizka kavuşup) sıra ve yağ sıkacaklar.*”¹¹⁹ Bu yorum üzerine Mısır kralı Hz. Yûsuf'un zindandan çıkarılmasını ister. O ise önce kendisinin zindana atılması sebebi olan olayın hakikatinin ortaya çıkarılmasını ister. Daha sonra Mısır'a aziz (maliye bakanı) olur ve kıtlıkla ilgili bütün tedbirleri alır. Bu olay da Hz. Yûsuf'un üçüncü haberî mucizesidir.

9.4. Gömleğinin Babasının Gözünü Açacağını Bilmesi

Hz. Yûsuf Mısır'a üçüncü gelişlerinde kardeşlerine karşı kendisini deşifre edince, onlara “*Şu benim gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açilsin ve bütün ailenizi bana getirin*”¹²⁰ demişti. Bu ifadeye göre Hz. Yûsuf, gömleğinin babasının gözleri üstüne konulmasıyla açılacağını biliyordu. Bu da onun dördüncü haberî mucizesidir.

“*İşte bu (kıssa), gayb haberlerindedir. Onu sana biz sana vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin*”¹²¹ âyeti, Hz. Yûsuf'la ilgili olayların gerçek olduğunu göstermektedir.

10. Hz. Şuayb'a Verilen Mucizeler

Hz. Şuayb, Medyen halkına peygamber olarak gönderilmişti. Kavmini Allah'tan başka tanrı olmadığına inanmaya, kendisinin peygamberliğini benimseyip sadece Allah'a kulluk etmeye,¹²² ölçü ve tartıyı doğru yapmaya, insanlar arasında adaleti gözetmeye, haksızlıkta bulunmamaya, bozgunculuk yaparak yeryüzünde karışıklık çıkarmamaya¹²³ davet etti. “... *Medyen halkının ve alt üst olmuş şehirlerin haberi ulaşmadı mı?*

¹¹⁸ Yûsuf 12/43-46.

¹¹⁹ Yûsuf 12/47-49. Krş. Tekvîn, 41/1-8.

¹²⁰ Yûsuf 12/93.

¹²¹ Yûsuf 12/102.

¹²² eş-Şuarâ 26/176-179; el-A'râf 7/85.

¹²³ el-A'râf 7/85-86, 90; Hüd 11/84-86; eş-Şuarâ 26/181-183.

*Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti*¹²⁴ âyetinden anlaşıldığı kadarıyla Hz. Şuayb kavmine çeşitli mucizeler göstermişti. Ancak Medyenliler Hz. Şuayb'ı dinlemediler ve onun tavsiyelerine uymadılar. Nihâyet Hz. Şuayb onlara yapılan uyarıları dinlememeleri halinde Nûh, Hûd, Sâlih ve Lût peygamberlerin kavimleri gibi başlarına bir felaket geleceğini hatırlattı.¹²⁵ Fakat onlar Hz. Şuayb'ın yaptığı uyarılarını dikkate almamaya devam ettiler. Bu sebeple şiddetli bir deprem (*raçfe*),¹²⁶ şiddetli bir ses (*sayha*)¹²⁷ ve gölge günü azabı (*azâbu yevmi'z-zulle*)¹²⁸ ile yok edildiler. Rivâyete göre Yüce Allah bunlara yedi gün yedi gece sıcaklığı musallat etmişti. Bu sıcaktan nefesleri tıkanacak gibi oluyordu. Evlerinde duramayıp sahraya fırlamışlardı. Bir bulut güneşe gölge yapınca bir serinlik hissederek onun altında toplanmışlardı. O gölgelik ateş halinde üzerlerine inmiş, hepsini yiyip bitirmişti.¹²⁹ Bu helakten sadece Hz. Şuayb ve ona inananlar kurtuldu.

Yüce Allah “*Andolsun, senin kavmin belâ yağmuruna tutularak yok edilen kente uğramışlardır.*”¹³⁰ âyetiyle Hz. Peygamber'le birlikte ashâbının da Şuayb kavminin helak edildiği bölgeden geçtiklerini haber vermiştir.

Kur'ân'da, Hz. Şuayb'ın peygamber olarak gönderildiği kavimden “Eyke halkı”¹³¹ diye de söz edilmektedir. Medyen halkı ile Eyke halkının Kur'ân'da anlatılan vasıfları birbirine uyduğu gibi, Hz. Şuayb'ın her iki yerin halkına olan tebliği de aynıdır.¹³² Dolayısıyla her iki kavmin aynı halk olduğu kabul etmek mümkündür. Ancak bazı müfessirler, Kur'ân'da Hz. Şuayb'dan “Medyenliler'in kardeşi” diye söz edilirken Eykeliler hakkında böyle bir nitelemenin bulunmadığını dikkate alarak bunların iki ayrı kavim olduğunu ileri sürmüşlerdir.¹³³ Öyle anlaşılıyor ki her iki halk aynı kavimdir ve aynı şekilde helak edilmişlerdir. Medyen halkının da aynı volkanik bölgede daha önce yaşayan Semûd ve Lût kavimleri gibi volkanik bir patlamanın getirdiği gürültü ve sarsıntı ile helâk edilmiş olduklarını söyleyebiliriz. Nitekim Akabe körfezi kıyısında yer alan bölgenin jeolojik yapısı, söz konusu bölgenin geçmişte volkanik depremlere maruz kaldığını göstermektedir. Bölgede *harre* adı verilen granit silsile tepecikler, gerçekte

¹²⁴ et-Tevbe 9/70;

¹²⁵ Hûd 11/89.

¹²⁶ el-A'râf 7/91; el-Ankebût 29/37.

¹²⁷ Hûd 11/94.

¹²⁸ eş-Şuarâ 26/189.

¹²⁹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/3640-3641.

¹³⁰ el-Furkân 25/40.

¹³¹ eş-Şuarâ 26/176-18.

¹³² eş-Şuarâ 26/177-183.

¹³³ Ömer Faruk Harman, “Medyen”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/346.

volkanik kayalıktan başka bir şey değildir.¹³⁴

Bu helâkin sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde meydana gelen tabii bir olay mı yoksa harikâlâde bir olay mı olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Ancak olayın inkârcılar açısından bir helâk mucizesi, Hz. Şuayb açısından ise bir haberî mucize olduğu kesindir.

11. Hz. Mûsâ'ya Verilen Mucizeler

Kur'ân'da Hz. Mûsâ'ya atfen şu mucizelerden söz edilmiştir: Allah'ın ateş şeklinde tezahür eden bir tecellisini görmesi,¹³⁵ asanın yılanı dönüşmesi,¹³⁶ asanın sihirbazların iplerini ve sopalarını yutması,¹³⁷ asayı vurmalarıyla Kızıldeniz'in yarılıp içinden yol açılması,¹³⁸ asayı vurmalarıyla taştan on iki adet pınarın fişkırması,¹³⁹ yed-i beyzâ,¹⁴⁰ kıtlık, tufan, çekirge, haşere (buğday güvesi), kurbağa ve suyun kana dönüşmesi afetleri,¹⁴¹ Sina Dağı'nın İsrailoğulları'nın üzerine kaldırılması,¹⁴² İsrailoğulları'nın yıldırım çarpması sonucunda ölüp tekrar diriltilmeleri,¹⁴³ bulutla gölgelenmeleri,¹⁴⁴ kendilerine kudret helvası ve bildircin eti verilmesi,¹⁴⁵ ölünün dirilip katilini haber vermesi,¹⁴⁶ dağın parçalanması,¹⁴⁷ Tevrat nüshasının yazılı olarak verilmesi.¹⁴⁸ Çokluğu nedeniyle bu mucizeler ayrı bir çalışma konusu yapılacaktır. Yüce Allah "Firavun ve ileri gelenlerine Mûsâ ve Hârûn'u mucizelerle gönderdiğini", Hz. Mûsâ ona mucizelerini gösterince, "Şüphesiz bu, apaçık bir sihirdir" dediklerini haber vermiş,¹⁴⁹ Kur'ân'da Hz. Mûsâ ve Firavunla ilgili haber verdiği olayların gerçek/hak olduğunu¹⁵⁰ belirtmiştir.

¹³⁴ İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, 280 (Dipnot 3).

¹³⁵ Tâhâ 20/10; en-Neml 27/8-9.

¹³⁶ Tâhâ 20/19-21; en-Neml 27/10; el-Kasas 28/29-33.

¹³⁷ el-A'râf 7/117; Tâhâ, 20/69; eş-Şuarâ 26/45.

¹³⁸ Yûnus 10/90; Tâhâ 20/77-78; eş-Şuarâ 26/63-65; el-Kasas 28/40; ed-Duhân 44/24.

¹³⁹ el-Bakara, 2/60; el-A'râf, 7/160.

¹⁴⁰ el-A'râf 7/108; el-Kasas 29/30.

¹⁴¹ el-A'râf, 7/130-136.

¹⁴² el-Bakara 2/63; en-Nisâ 4/154; el-A'râf 7/171.

¹⁴³ el-Bakara 2/55-56; en-Nisâ 4/153.

¹⁴⁴ el-Bakara 2/57, el-A'râf 7/160; Tâhâ 20/80.

¹⁴⁵ el-Bakara 2/57, el-A'râf 7/160; Tâhâ 20/80.

¹⁴⁶ el-Bakara 2/72-73.

¹⁴⁷ el-A'râf 7/143.

¹⁴⁸ el-A'râf 7/145.

¹⁴⁹ Yûnus 10/75-76.

¹⁵⁰ el-Kasas 28/3.

12. Hz. Dâvûd’a Verilen Mucizeler

Dağların ve kuşların Dâvûd’la birlikte Allah’ı tesbih etmesi,¹⁵¹ kendisine zırh yapma sanatının öğretilmesi.¹⁵²

13. Hz. Süleyman’a Verilen Mucizeler

Rüzgârın emrine verilmesi,¹⁵³ bakırın kendisi için su gibi akıtılması,¹⁵⁴ cinlerin emrinde çalışması,¹⁵⁵ kendisine kuşdilinini öğretmesi.¹⁵⁶

Her ikisi de hem peygamber hem kral olan Dâvûd ve Süleyman hakkında varid olan olaylar da çokluğu nedeniyle ayrı bir çalışma konusu yapılacaktır.

14. Hz. Eyyûb’a Verilen Mucizeler

Hz. Eyyûb dayanılmaz bir hastalığı tutulmuş ve “*Başıma bu dert geldi, Sen, merhametlilerin en merhametlisisin*” diye niyaz etmişti. Cenâb-ı Allah buyuruyor ki: “*Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.*”¹⁵⁷ Hz. Eyyûb’un iyileşmesinde Cenâb-ı Allah’ın özel bir müdahalesinin olduğu anlaşılacakla birlikte bu müdahalenin tabiat kanunlarını aşan bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğini bilmiyoruz.

15. Hz. Yûnus’a Verilen Mucizeler

Kur’ân-ı Kerîm’e göre Allah’ın elçilerinden biri olan Yûnus¹⁵⁸ -kavmi kendisine inanmayınca- öfkeyle onlardan uzaklaşmış,¹⁵⁹ yüklü bir gemiye binmiş, çekilen kura neticesinde kaybedenlerden olmuş ve kendisini bir balık yutmuştur.¹⁶⁰ Eğer Yûnus, Allah’ı tesbih edenlerden olmasaydı insanların tekrar dirileceği güne kadar o balığın karnında kalabilirdi; fakat o, “*Senden başka ilâh yoktur, şüphesiz ben zalimlerden oldum*”¹⁶¹ demiş, ardından duası kabul edilerek, Allah’ın rahmetiyle¹⁶² güçsüz bir halde

¹⁵¹ el-Enbiyâ 21/79; Sebe’ 34/10.

¹⁵² el-Enbiyâ 21/80; Sebe’ 34/10.

¹⁵³ el-Enbiyâ, 21/81; Sebe’ 34/12.

¹⁵⁴ Sebe’ 34/12.

¹⁵⁵ Sebe’ 34/12-13.

¹⁵⁶ en-Neml 27/16.

¹⁵⁷ el-Enbiyâ 21/84.

¹⁵⁸ es-Sâffât 37/139.

¹⁵⁹ el-Enbiyâ 21/87.

¹⁶⁰ es-Sâffât 37/140-142.

¹⁶¹ el-Enbiyâ 21/87-88; es-Sâffât 37/143-144.

¹⁶² el-Kalem 68/49.

balığın karnından çıkarılmış, kendisine gölge yapması için yanında kabak cinsinden geniş yapraklı yaktîn bitkisi yaratılmış,¹⁶³ daha sonra yüz bin veya daha fazla insana peygamber olarak rehberlikte bulunmuştur.¹⁶⁴ Yûnus'un kavmi iman etmiş, başlarına geleceği bildirilen azaptan kurtulmuş, bir süre daha yeryüzünün nimetlerden faydalanarak yaşatılmıştır.¹⁶⁵ Yûnus peygamberin balığın karnından sağ olarak çıkması yapısı bakımından hissî, gayesi bakımından ikram mucizesi sayılır.

16. Hz. Zekeriyâ'ya Verilen Mucizeler

Hız. Zekeriyâ'nın yaşlı ilerlediği halde henüz çocuk sahibi olamamıştı. İleride kavminin haktan saptasından korktuğu için Allah'tan kendisine bir yardımcı bahşetmesini istedi. Yüce Allah kendisine bir melek göndererek yakında kendisinin Yahyâ isminde bir çocuğunun olacağını müjdeledi. Zekeriyâ, kendisinin aşırı yaşlı, eşinin de kısır olduğunu söyledi ve "Benim nasıl çocuğum olur?" diyerek hayretini gizleyemedi. Melek, Allah'ın, "*Bu benim için çok kolay bir iştir. Daha önce seni yoktan var eden ben değil miyim?*" buyurduğunu nakletti. Zekeriyâ da "*Rabbim! Öyleyse bana çocuk sahibi olacağıma dair bir alâmet göster!*" niyazında bulundu. Bu defa melek, "*Senin istediğin alâmet üç gün boyunca insanlarla konuşamayacak olmandır*" buyurdu.¹⁶⁶

Bu olay münasebetiyle iki mucizeden söz etmek mümkündür. Birincisi, yaşlı Zekeriyâ ve kısır olan eşinin çocuk sahibi olması Allah'ın olağanüstü müdahalesiyle gerçekleşmiş gibi görünmektedir. Allah'ın, "*Bu benim için çok kolay bir iştir*" sözü bunu göstermektedir. İkincisi, Hız. Zekeriyâ'nın üç gün boyunca konuşamamasıdır. Konuşamayan birisinin birdenbire konuşmaya başlaması gibi, konuşan bir kişinin de konuşmasına hiçbir maddî engel yokken konuşamaması da olağanüstü bir durumdur. "*Ey Muhammed! Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırken de yanlarında değildin.*"¹⁶⁷ âyeti Hız. Zekeriyâ ve Hız. Meryem'le ilgili olayların gerçek olduğunu gösterir.

17. Hz. İsâ'ya Verilen Mucizeler

Kur'ân'da Hız. İsâ'yailişkin sözü edilen mucizeler şunlardır: Babasız

¹⁶³ es-Sâffât 37/145-146; el-Kalem 68/49-50.

¹⁶⁴ es-Sâffât 37/147.

¹⁶⁵ Yûnus 10/98; es-Sâffât 37/148.

¹⁶⁶ Âl-i İmrân 3/38-41; Meryem 19/2-11; el-Enbiyâ 21/89-90.

¹⁶⁷ Âl-i İmrân 3/44.

dünyaya gelmesi,¹⁶⁸ beşikte iken konuşması,¹⁶⁹ çamurdan yaptığı kuş heykelinin canlanması,¹⁷⁰ körü ve alaca hastasını iyileştirmesi,¹⁷¹ ölülere diriltmesi,¹⁷² insanların evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri haber vermesi,¹⁷³ semadan sofraya indirilmesi,¹⁷⁴ bir kişinin Hz. İsa'ya benzetilmesi,¹⁷⁵ göğsü kaldırılması.¹⁷⁶ Bu olaylar başka bir çalışma konusu yapılacaktır. Yüce Allah öncelikle Hz. İsa hakkındaki kıssanın hak/gerçek¹⁷⁷ olduğunu vurgulamaktadır. Kur'an bir tarih kitabı olmamakla birlikte Hz. İsa'ya ilişkin kıssalar da dahil olmak üzere birçok kıssanın gerçek olduğu vurgulanmıştır. Temsilî ve mecazî bir anlam ifade etmeyen bütün kıssalar mutlaka bir tarihî olaya işaret etmektedir.¹⁷⁸

SONUÇ

Mucize kelimesi *a.c.z.* kökünden türemiş “başkasını aciz bırakan” anlamına gelen bir isimdir. Kelâm bilginleri mucizeyi, “peygamberin nübüvvetini ispat için tabiat kanunlarına aykırı olarak Allah tarafından verilen ve diğer insanlar tarafından benzerinin ortaya konamayacağı olağanüstü hal veya fiiller” olarak tanımlamışlardır. Bu tanıma göre mahiyeti bakımından mucizenin en temel özelliği olağanüstü, diğer bir ifade ile tabiat kanunlarını ihlal edici nitelikte olmasıdır. Olağanüstü olduğu için insanlar tarafından benzerinin ortaya konması mümkün olamamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de peygamber olarak Âdem, İdris, Nuh, Hüd, Sâlih, İbrahim, Lût, İsmâil, İshâk, Ya'kub, Yûsuf, Şuayb, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Süleyman, Eyyüb, Zülkifl, Yûnus, İlyas, Elyesa, Zekeriyya, Yahyâ, İsa ve Hz. Muhammed'in isimlerine yer verilmiştir. Genel anlamda bütün peygamberlere mucizeler verildiği veya onların mucizeler getirdikleri ifade edilmiş olmakla birlikte İdris, İsmâil, İshâk, Hârûn, Zülkifl, İlyas, Elyesa ve Yahyâ peygamberlere verilen mucizelerden söz edilmemiştir.

Bu makalede, Hz. Muhammed'den önce gelmiş olan peygamberlere verilen ve Kur'an'da zikredilen mucizelerin olağanüstülük özelliği açısından tahlil edilmiş, sonuç olarak geçmiş peygamberlere atfen

¹⁶⁸ Meryem 19/16-22.

¹⁶⁹ Âl-i İmrân 3/46; el-Mâide 5/110; Meryem 19/30.

¹⁷⁰ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

¹⁷¹ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

¹⁷² Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

¹⁷³ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

¹⁷⁴ el-Mâide 5/113-115.

¹⁷⁵ en-Nisâ 4/157.

¹⁷⁶ Âl-i İmrân 3/55; en-Nisâ 4/157-158.

¹⁷⁷ Âl-i İmrân 3/62.

¹⁷⁸ Şehmus Demir, *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik* (İstanbul: Beyan Yayınları 2003), 130.

Kur'ân'da olağanüstü gibi görünen altmış bir olaydan söz edildiği tespit edilmiştir. Bunları beş kısımda incelemek mümkün görünmektedir:

1. Tabiat kanunlarını ihlal edici nitelikte olanlar: Ateşin Hâbil'in kurbanını yakması, Sâlih peygamberin devesi, ateşin Hz. İbrâhim'i yakmaması, Hz. İbrâhim'in parçalayıp her parçasını ayrı bir dağın tepesine koyduğu dört kuşu çağırdığında her birinin uçarak kendilerine gelmesi, kurban etmek için Hz. İbrâhim bıçağını oğlu İsmâil'in boynuna salladığında bıçağın İsmâil'i kesmemesi, Hz. Yûsuf'un kardeşleri Mısır'dan ayrıldığında Ya'kub peygamberin oğlu Yûsuf'un kokusunu hissetmesi, Hz. Yûsuf'un gömleğinin Hz. Ya'kub'un yüzüne sürülmesiyle gözlerinin açılması, Hz. Mûsâ'nın Tuva vadisinde Allah'ın ateş şeklinde tezahür eden bir tecellisini görmesi, aynı mecliste Hz. Mûsâ Allah'ın emriyle asasını yere attığında asanın yılan gibi depreşmesi, sihirbazların iplerini ve sopalarını yutması, yine Hz. Mûsâ'nın asasını vurmasıyla Kızıldeniz'in yarılıp içinden yol açılması, Kızıldeniz'i geçtikten sonra Hz. Mûsâ'nın asasını vurmasıyla taştan on iki adet pınarın fışkırması, gerek Yüce Allah'ın ateş şeklinde tecellisinin olduğu yerde gerekse Firavun'un karşısında elini koynuna sokup çıkardığında elinin bembeyaz ve parıltılı olması (yed-i beyzâ), Mısır halkına musallat edilen kıtlık, tufan, çekirge, haşere (buğday güvesi), kurbağa ve suyun kana dönüşmesi afetleri, Hz. Mûsâ'nın arkasından yarılmış olan Kızıldeniz'den geçerken denizin Firavun ve tabilerinin üstüne kapaklanıp onları boğması, Sina Dağı'nın İsrailoğulları'nın üzerine kaldırılması, Hz. Mûsâ zamanında katledilerek öldürülmüş olan bir kişinin dirilip katilini haber vermesi, Hz. Mûsâ'nın Allah'ın zatını görmek istemesi karşısında dağın parçalanması, Tevrat nüshasının yazılı olarak verilmesi; denize atılan Yunus Peygamberin büyük bir balık tarafından yutulduktan sonra bedenine herhangi bir zarar vermeden onu sahile atması, İsâ Aleyhisselâmın babasız dünyaya gelmesi, beşikte iken konuşması, eliyle çamurdan yaptığı kuş heykelinin canlanması, körü ve alaca hastasını iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, havarilerin talebi üzerine semadan sofrayı indirilmesi, çarımha gerilmek istenirken bir kişinin Hz. İsâ'ya benzetilip bunun çarımha gerilmesi gibi. Bunların tamamı yapısı bakımından hissî/kevnî mucizedir.

2. Haberî mucize olanlar: Hz. Yûsuf'un zindanda iken kendilerine gelecek olan yemek çeşitlerini bilmesi; zindan arkadaşlarından öldürülecek ve serbest bırakılacak olan kişileri haber vermesi, Mısır Kralının rüyasını gerçeğe uygun şekilde yorumlaması, Mısır'da iken gönderdiği gömleğin babasının yüzüne sürülmesi sonucunda gözlerinin açılacağını bilincinde olması, insanların evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri haber vermesi gibi. Haberî mucizeler mahiyetleri itibariyle değil, peygamberin haber verdiği şekilde gerçekleşmeleri bakımından olağanüstü sayılırlar.

3. Vahye dayanan olaylar: Nûh peygamberin gemisi mahiyeti itibariyle

olağanüstü bir özelliğe sahip değildir. Ancak geminin yapılması vahyin nezaretinde gerçekleştiği için vahiy kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Vahiy de bir mucizedir.

3. Helak mucizeleri: Nûh kavminin tufan, Hûd peygamberin kavmi olan Âd'ın rîh-i sarsar (dondurucu bir rüzgâr), Sâlih peygamberin kavmi olan Semûd'un racfe (şiddetli sarsıntı) ve sâ'ikatü'l-'azâbi'l-hûn (alçaltıcı ve öldürücü yıldırım), Lût peygamberin kavmi olan Sodom halkının taş yağmuru, Şuayb peygamberin kavmi olan Medyen halkının racfe (şiddetli sarsıntı) sayha (şiddetli bir ses) ve azâbu yevmi'z-zulle (gölge gün azabı) ile helâk edilmeleri gibi. Geçmiş müfessirler bu olayları genellikle olağanüstü nitelikte görmüşler; son asırlarda gelmiş olan müfessirlerin çoğu bunları deprem, fırtına, yanardağ patlaması gibi günlük yaşantıya göre normal olmayan, fakat tabiat kanunlarına uygun düşen olaylar olarak şeklinde değerlendirmişlerdir. Helak mucizeleri içinde Firavun ve ordusunun Kızıldeniz'de boğulması gibi bazı olayların genellikle olağanüstü şekilde cereyan ettikleri kabul edilmiştir. Helâk hadiselerinin tabiat kanunlarına uygun şekilde meydana gelmeleri onları mucize olmaktan çıkarmaz. Peygamberler ileride meydana geleceklerini önceden haber vermeleri bakımından bu olaylar haberi mucize kısmına dahil olurlar.

4. Olağanüstü özellikte olup olmadıkları şüpheli olanlar: Talîm-i esmâ, Nûh peygamber'in 950 yıldan fazla yaşaması, Nemrud'un ölümü, Hz. İbrâhim'in aşırı yaşlılık döneminde çocuk sahibi olması, İsrailoğulları'nın bulutla gölgelenmeleri, Sina çölünde yaşarken kendilerine kudret helvası ve bildircin eti verilmesi, İsrailoğulları'nın yıldırım çarpması sonucunda ölüp tekrar diriltilmeleri, dağların ve kuşların Dâvûd'la birlikte Allah'ı tesbih etmesi, Dâvûd'a zırh yapma sanatının öğretilmesi, rüzgârın emrine verilmesi, bakırın kendisi için su gibi akıtılması, cinlerin emrinde çalışması, kendisine kuş dilinin öğretilmesi, Hz. Eyyûb'un iyileşmesi, iyice yaşlanmış olan Zekerriyya peygamberin ve kısır olan eşinin çocuk sahibi olması, Hz. İsmâ'nın göğsü kaldırılması gibi. Kur'ân'ın üslûbundan bu olayların olağanüstü nitelikte oldukları tam olarak anlaşılmadığı gibi müfessirler de bu konularda ihtilaf etmişlerdir. Ancak tabiat kanunlarını ihlal edecek şekilde meydana gelmiş olmasalar da bu olayların tamamında normal durumların ötesinde bir özellik bulunmaktadır. Bu da Allah'ın bu olaylara ilişkin özel bir müdahalesinin olduğunu göstermektedir. Olağanüstü gibi görülen bu olaylar tabiat kanunlarına aykırı olmasalar dahi, en azından Allah'ın peygamberlerine özel bir lütfu oldukları anlaşılmaktadır.

Çalışmamız açısından önemli olan, her olayın olağanüstü nitelikte olduğunu ortaya koymak değil, bazılarının olağanüstü nitelikte olduğunu tespit edebilmektir. Nitekim bu çalışmada geçmiş peygamberlerle ilgili olup olağanüstü gibi görünen olayların beş kısma ayrılabilceği ve bunların bir kısmının tabiat kanunlarını ihlal edici nitelikte olağanüstü özelliklere

sahip oldukları anlaşılmıştır.

Cahiliye dönemi Araplarının Hz. Peygamber'den göstermesini istedikleri, ancak Yüce Allah tarafından gösterilmesine izin verilmeyen olayların tamamı tabiat kanunlarını ihlâl edici nitelikte idi. Bu da, o dönemde mucize/âyet denildiği zaman herkesin hatırına gelen şeyin olağanüstü nitelikli olay olduğunu göstermektedir. Yüce Allah müşriklere istedikleri mucizelerin gösterilmemesinin sebebi olarak, onlara bir mucize gösterilse bile yine de iman etmeyeceklerini göstermiştir. Geçmiş kavimler konusunda Allah'ın sünneti, kendilerine hissî mucizeler gösterildiği halde yine de iman etmemeleri halinde bu kavimlerin helâk edilmesi idi. Yüce Allah hikmeti gereğince Mekkelileri helâk etmek istemediği için müşrikler ısrarla talep etseler de Hz. Peygamber'e hissî mucize gösterme imkânı vermemiş, nazarları Kur'ân'a çevirmiştir. Bu durum da esasen geçmiş peygamberlerin gösterdikleri mucizelerin olağanüstü nitelikli olduğunu göstermektedir.

Hz. Mûsâ'nın asasının yılan gibi koşması ve sihirbazların eşyalarını yutması gibi olayların tabiat kanunlarıyla izah edilmesi mümkün değildir. Alelade bir sopanın sihirbazların sihirbazları sihir aletlerini yutması ancak mucize ile izah edilebilir. Ayrıca bunların doğal olaylar olarak kabul edilmesi halinde, Hz. Mûsâ'nın bunları nübüvvetini ispat amacıyla göstermesini ve sihirbazların da ölüm pahasına da olsa Hz. Mûsâ'nın nübüvvetini kabul etmelerini açıklamak mümkün olmaz.

Mukaddes kitapların anlatımına, Kur'ân'ın üslûbuna, müfessirlerin ve kelâmcıların ezici çoğunluğuna göre geçmiş peygamberlerin elinde tabiat kanunlarını aşan olağanüstü nitelikli mucizeler zuhur etmiştir. Kur'ân'da olağanüstü şekilde anlatılan, temsili ve mecazî anlamda olmadığı anlaşılan bütün olaylar mucizedir. İslâm'da mucize anlayışının ilgili âyetler çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1982.

Batuk, Cengiz. "Nemrud". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/554-555. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Begavî, Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes'ûd. *Me'âlimü't-tenzîl fi tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Abdullah en-Nemr vd., 8 Cilt. Riyad: Dârü Tayyibe, 1417/1997.

Beydâvî, Nâsîrüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-*Envâru't-tenzîl ve esrârü't-te'vil*. thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşlı. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türîsi'l-'Arabî, 1418.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Bulut, H. İbrahim. “Sünnî Gelenekte Mûcize Kavramı ve Hz. Sâlih’in Deve Mûcizesi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/3. Haziran 2004. 137/150.

Bulut, Halil İbrahim. *Nübüvvetin İspatında Mucize*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2016.

Câhız, Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb. *Hz. Muhammed’in Nübüvvetinin Delilleri (Huvecü’n-nübüvve)* (metin ve çeviri). çev. İbrahim Halil Erdoğan. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.

Cüveynî, İmâmü’l-Harameyn Abdülmelik. *İnanç Esasları Kılavuzu: Kitâbü’l-İrşâd*. çev. Adnan Bülent Baloğlu vd. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Demir, Şehmus. *Mitoloji Kur’an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*. İstanbul: Beyan Yayınları 2003.

Derzeze, Muhammed İzzet. *et-Tefsîru’l-ḥadîs*. Kahire: Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-‘Arabiyye, 1383.

Erdem, Mustafa. *Hazreti Âdem*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

Esed, Muhammed. *Kur’an Mesajı*. çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk. 3 cilt. İstanbul: İşaret Yayınları, 2002.

Ertuğrul, Resul. “Kur’an’da Helâk Olan Kavimlerde Suç ve Ceza Uyum - I”. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2017), 166-186.

Ertuğrul, Resul. “Kur’an’da Helâk Olan Kavimlerde Suç ve Ceza Uyum - II”. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (Haziran 2018), 145-173.

Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ziyâd b. Manzûr. *Me’âni’l-Ḳur’ân*. thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî vd. Mısır: Dâru’l-Mısriyye, 1955.

Fîrûzâbâdî, Ebû’t-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya’kûb b. Muhammed. *Beşâ’iru zevi’t-temyîz fi leḡâ’ifi’l-kitâbi’l-‘azîz*. nşr. M. Ali en-Neccâr. Beyrut: el-Mektebetü’l-ilmîyye, ts.

Gazzâlî, Hüccetü’l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. *el-İktisâd fi’l-i’tikâd*. thk. İnsâf Ramazan. Beyrut: Dâru Kuteybe, 2003.

Güç, Ahmet. “Sâlih”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/32-33. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Harman, Ömer Faruk. “Hâbil ve Kâbil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/376-378. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Harman, Ömer Faruk. “İbrâhim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/266-272. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Harman, Ömer Faruk. “İsmâil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/76-80. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Harman, Ömer Faruk. “Medyen”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/346-348. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Hâzin, Alâüddin Ali b. Muhammed b. İbrâhim b. Ömer. *Lübâbü't-te'vil fi ma'âni't-tenzil*. thk. Muhammed Ali Şâhîn. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.

İbn 'Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdurrahman b. Temâm b. 'Atıyye el-Endelüsî. *el-Muharreru'l-vecîz fi tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*. thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs b. el-Münzir. *Tefsîru'l-Çur'âni'l-Azîm*. thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. Suudi Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1419.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer el-Kureşî. *Tefsîru'l-Çur'âni'l-Azîm*. thk. Samî b. Muhammed Selâme. Riyad: Dâru Tayyibe, 1420/1999.

İsferâyînî, Ebü'l-Muzaffer Tâhir b. Muhammed. *et-Tebşîru fi'd-dîn ve temyüzü firaķı'n-nâciye 'âni'l-firaķı'l-hâlikîn*. thk. Kemal Yûsuf el-Havt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1403/1983.

İslâmoğlu, Mustafa. *Hayat Kitabı Kur'ân: Gerekçeli Meal-Tefsir*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010.

Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-usûli'l-hamse* (metin-çeviri). çev. İlyas Çelebi. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013.

Karadeniz, Osman. *İlim ve Din Açısından Mucize*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1999.

Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007.

Karaman, Hayreddin vd.. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

Katar, Mehmet. “Diğer Müzakereler”, *Din Dilinde Mucize*. İstanbul: Kuramer Yayınları, Eylül 2015, 256-257.

Kırca, Celal. “Âd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/333-334. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Kitâb-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, t.y.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*. thk. Mecdî Bâsilüm. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1426/2005.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Kitâbü't-Tevhîd*. nşr. Fehhullah Huleyfi. İstanbul: Mektebetü'l-İrşâd, 1979.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Nehhâs, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâil b. Yunus el-Murâdî en-Nahvî. *İ'râbü'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1421.

Nesefî, Ebu'l-Mu'in Meymûn b. Muhammed. *Tabşiratü'l-edille fi uşûli'd-dîn*. thk. Hüseyin Atay - Şaban Ali Düzgün. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003.

Nisâbü'rî, Nizâmüddîn el-Hasan b. Muhammed b. Huseyn el-Kummî. *Garâibü'l-Kur'an ve regâibü'l-Furkân*. thk. Şeyh Zekeriyâ Umeyrât. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1416.

Öztürk, Mustafa. *Kıssaların Dili*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.

Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı Kerîm Meali – Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*. Düşün Yayıncılık. İstanbul 2013.

Râzî, Fahrüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin. *Mefâtîhu'l-ğayb: et-Tefsîru'l-kebîr*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1420.

Râzî, Fahrüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin. *Muhaşşalu'efkârî'l-mütekkaddimîn ve'l-müteahhîrîn mine'l-'ulemâi ve'l-mütekelimîn*. Kahire: Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, ty.

Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim. *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'an*. thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1422/2002.

Se'âlibî, Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf. *el-Cevâhiru'l-hısân fi tefsiri'l-Kur'an*. thk. Muhammed Ali Mu'avvid - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418.

Sem'ânî, Ebû'l-Muzaffer Munsûr b. Muhammed b. Abdülcebbar İbn Ahmed el-Mervezî. thk. Yasin b. İbrâhim – Ganîm b. Abbâs b. Ganîm. *Tefsîru'l-Kur'an*. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997.

Semerkandî, Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhim. *Bahrû'l-'ulûm (Tefsîru's-Semerkandî)*. thk. Ali Muhammed Mu'avvid vd.. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.

Süyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr - Mahallî, Celâleddin Muhammed b. Ahmed. *Tefsîru'l-Celâleyn*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, t.y.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'an*. nşr. Ahmed Muhammed Şakir. Kâhire: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.

Teftazânî, Sa‘düddîn Mes‘ûd b. Ömer. *Kelâm İlmi ve İslâm Akâidi (Şerhu'l-akâid)*. 2. Baskı. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-Câmi‘u’s-saħîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

‘Ukberî, Ebü'l-Bekâ Abdullah b. el-Huseyn b. Abdullah el-. *et-Tibyân fî i‘râbi‘l-Kur‘ân*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. Kahire: İsa el-Bâbî el-Halebî, t.y.

Ulutaş, Yûsuf. *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Döneminde Mucize Anlayışları*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi). Aralık 2018.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur‘an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.

Zemaşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed. *el-Keşşâf ‘an haķā‘iki ğavâmiẓi ‘l-tenzîl*. Beyrut: Dâru‘l-Kitâbi‘l-‘Arabî, 1407.

